

חוזר אל סמטאות ילדותי

סיפורו של
יוסף אחיטוב

ראיונות ועריכה: דר' חיותה זילברמן
עיצוב גרפי: ארנון אבני - סטודיו עיצובניק
נירים 2017
תודה מיוחדת לאדל ראמר על הצילומים המשפחתיים

חוזר אל סמטאות ילדותי

סיפורו של

יוסף אחיטוב

את הספר הצנוע הזה אני מקדיש לבני משפחתי על ארבעת דורותיה ולאלה שעוד יבואו. הספר הזה הוא סיפור חיי שלי, אבל בין דפיו חבויים פרקים שבעיני הם סיפורה של הציונות כפי שחווייתי אותה. באתי משום מקום. בבגרותי עוד חיפשתי את עברי ומשפחתי. פרק אחר פרק, גיליתי מי היו אבי ואמי ומה היה הסיפור שלנו שאת חלקו כבר לא אדע לעולם.

מילד ללא משפחה הקמתי עם רחל, ניצולת שואה שנשארה עם אחותה ואחיה בלבד - משפחה לתפארת.

מאבק נישא ברוח הפכנו לאנשים שלוקחים חלק בהקמה של קיבוץ חלוצי בנגב, במדינה שקמה מתוך האפר של השואה ומשתתפים בעיצוב הסיפור המשותף של העם היהודי והמדינה.

מעולם לא הייתי מחנך ומורה דרך. הלכתי בדרכי שלי והיום במבט לאחור אני חש גאווה גדולה על מה שיצרנו. אני בטוח שיש בסיפור הזה מסר אופטימי ומקווה שנכדי וניני יראו בו מקור השראה.

בדרך הזו היו רבים וטובים שהושיטו לי את ידם ועזרו. לא את כולם זכרתי ולא את כולם הזכרתי אבל לכולם אני מודה.

באותן ידיים שהושטו אלי יש לקח ורוח שהלכו אתי להמשך חיי ואני רוצה להנחיל אותם לדורות הבאים.

אך מעל לכל זהו סיפור אהבה. לחיים, למשפחה, לחבריי בקיבוץ נירים ולמדינה שהקמתה הייתה הנס של חיינו המשותפים.

יוסף אחיטוב

סבא יוסף (לפי המנגינה של "בפונדק קטן")
לכבוד חגיגת יום הולדת 80 ליוסף, בחוג המשפחה, כתבו נכדותיו של יוסף שיר המסכם את דרכי חייו

במשאית חלב הוא בילה את ימיו.
ולפנסיה יצא בכיף,
ועכשיו על אופניו עד ל"יילו"
רוכב
בכל בוקר- זה סבא יוסף.
פזמון
הוא עכשיו בן 80...

והיום הם רבים, נכדים ונינים,
והוא סבא שלא מתעייף.
יומולדת 80, זה כבוד לפנים,
יומולדת לסבא יוסף.

הוא עכשיו בן 80,
הוא כובש חמוצים
פקאנים, וזיתים, גרעינים ובוטנים
מחלק לנו סבא יוסף

בבית קטן מעבר לים
שם נולד לו הילד יוסף,
לארץ עלה, בירושלים ישב,
וגדל לו הילד יוסף.

פזמון
הוא עכשיו בן 80
נכדים ונינים,
בנות ובנים בכרמים חוגגים,
יומולדת לסבא יוסף.

הנער יוסף לגרעין הצטרף
בכפר מסריק אי שם בצפון
במהרה לנירים באוטובוס מאסף
הוא הגיע - הנער יוסף

פזמון
הוא עכשיו בן 80....

את רחל פגש
מאוהב ונרגש,
לחנות רץ, טבעת רכש.
אז נולדו הילדים
ובאושר סוחר
הוא הפך כבר לאבא יוסף.

פזמון
הוא עכשיו בן 80...

התחלה

נולדתי בונצואלה, בשנת 1931. את תאריך הלידה המדויק אינני יודע. משפחתי חיה בישראל כבר דורות רבים. אימי, צברית, כבר דור שישי בארץ, מכאן שהנינים שנולדו במשפחתי בשנים האחרונות, כבר צברים- דור עשירי בארץ ישראל! הורי רבקה ויהודה וסבי מצד אימי, נולדו בארץ.

הזיכרון הראשון שלי

הזיכרון הראשון שלי הוא מגיל 4-5 כאשר הייתי אצל סבא שלי, אבא של אמא, סבא יוסף. אבי ממוצא פרסי ואמי ילידת ירושלים. סבי חי עם אישה שנקשר אליה לאחר מות אשתו. את שם האישה אני זוכר היטב שמה היה פרי. אני זוכר את הבית ואת החצר של סבי ברחוב אגריפס ב"מחנה יהודה".

בית סבא בירושלים

אני זוכר/ יוסי בנאי

לכל דבר, רואה את
הראש התמוה והמשונה,
וכולי נסער.
למחרת בשוק העירקי
ראיתי אותו, את הראש החי
בלי הגוף יושב
ומשחק עם עצמו שש-בש.
כשראה
אותי עומד ומסתכל עליו,
קרץ לי בעין,
הוציא לשון,
ירק,
ואחר כך,
קלל אותי
בגמדיית.

אני זוכר,
ארגז גדול באחת
מסמטאות השוק.
ועל הארגז,
מונח לו ראש אדם
תמוה ומשונה.
המון אנשים עמדו סביב.
ואיש אחד שתום עין,
צולע ובעל גבנון,
שניסה להרקיד קוף עייף
צועק ומכריז:
"ראש בלי גוף!
חי ומדבר!
חי ומדבר!"
ואני עמדתי שם עם
כלם כמו פתי מאמין

תמונת יוסף התינוק שקיבל יוסף מסבו והמילים שכתב לו מאחוריה

חצר ובור מים

אני גם זוכר את גן הילדים שלי. חצר ביתנו היתה חצר אופיינית באותם ימים בירושלים. ארבע דירות המקיפות חצר קטנה מרוצפת שבאמצעה היה בור מים. הבור ניקז את מי הגשמים, לא היו מים זורמים כמובן. בחצר הזאת, סביב בור המים הזה, חיו כעשרים ושמונה נפשות. ללא מים זורמים כלל, לא לשירותים ולא למטבח. אני זוכר שלפח של זיתים מרובע חלק ומבריק, חיברו קרש אחיזה. אני הייתי צריך להביא שלוש או ארבע פעמים ביום את המים לרוקן ולמלא. על מקלחת לא חלמנו. גן הילדים שלי היה לא רחוק מהבית. חציתי את רחוב אגריפס ושם היה גן הילדים שלי.

דוד שמואל

באותם ימים לא ידעתי ולא הבנתי איך הגעתי לביתו של סבא. לא ידעתי מי הם הורי. רק בגיל 12, התברר לי כי אבי הוא יליד הארץ ומוצאו ממשפחת דייגים בטבריה. הורי הכירו אחד את השני בירושלים, כנראה, והתחתנו בונצואלה. אני מעריך שדודי שמואל, אחיה של אמי לא ראה בעין יפה את החתונה. הוא החליט שבני הזוג יהיו בקרבתו, כדי שיוכל לשלוט במעשיהם. דוד שמואל פתח לאבי מתפרה בונצואלה.

דברים שלא היספקתי להגיד יוסף מספיד

את דודו- שמואל

דודי היקר, רציתי לומר לך דברים שלא הספקתי במשך 60 שנה ומעלה לומר לך. עכשיו אמנם אינך שומע אותי אך בטוחני שנשמתיך שומעת, כי היית איש של נשמה יתרה. היית איש בעל נשמה טובה כל חייו. היית נדיב ואהוב על הכל. אני בן אחותך היחידה. כאשר נישארתי יתום מאם ומאב שנרצח בידי בני עוולה במאורעות 1936, אומצתי על ידך כבן. אתה דאגת לכל מחסורי כמו הייתי אחד מילדיך. יוסף חי קראת לי.

זכורה לי במיוחד שיחה איתך כאשר הייתי נער כבן 14-15. היה זה לפני קום המדינה. אני החלטתי לצאת להכשרה בקיבוץ. אתה אז אמרת לי כך: "ראה יוסף חי, הינך נער בוגר, אם זו החלטתך, לך לשלום." קיבלתי את ברכתך האצילה, למרות שלא היית שלם עימה אך כיבדת את רצוני.

מאז חלפו עברו שנים, הקמתי משפחה, ילדים, נכדים. היו ימי שמחה וימי עצב. אתה ליזית אותי באהבה, בגאווה ובדאגה גם יחד.

לאחרונה לפני מספר חודשים זכתה נכדתי הגדולה להתארח אצלכם בונצואלה, ולהכירך לראשונה. היא לא הפסיקה להתפעל מאישיותך, ומהסיפורים שלך עלי מימים עברו, וכמובן מטוב ליבך. כזה היית, צדיק, חכם וטוב לב.

אנו נפרדים ממך דודי היקר ותודה על כל מה שעשית למעני יהי זכרך מבורך.

תמונה אחת

זוהי התמונה היחידה שיש לי של הורי ביום חתונתם. הכתובה כתובה בספרדית. מה שהבנתי בדיעבד הוא, כי דודי, אחיה של אמי, היה בעל אמצעים. אמי היתה אחותו היחידה. אחיה הזמין אותה ואת אבי לבוא לחסות בצל קורתו העשירה בונצואלה. אני אם כן נולדתי שם בונצואלה. אמי מתה סמוך ללידתי אינני יודע ממה. הייתי אז בן כחודש ימים סך-הכל. דודי לא יכול היה לטפל בי כי לאשתו נולד באותו זמן תינוק שמו קוטי שפירושו יוסף יקותיאל. הדוד מסר אותי לאומנת כושית שטיפלה בי במשך שלוש שנים במסירות רבה כנראה. בונצואלה הייתי מגיל אפס עד ארבע. אבי שהיה חייט במקצועו, לא הצליח להתפרנס בונצואלה וחזר ארצה בלעדי.

הוריו של יוסף

בסמטה אצל עזורה/ יוסי בנאי

ריחות תפוחי האדמה	במסעדה אצל עזורה
האורז, וקציצות	בשוק הקטן שמאחורי
התרד שחדרו לנחירי,	השוק הגדול
החזירו לי לרגע	ראיתי במטבח בתוך
את אמי,	סירים על גבי פתיליות
שממנה אני בא, ואליה,	געגועים רבים שחיפשו
לא מפסיק ללכת.	קצת חום על אש קטנה וכל

תיקיה אבודה בקארקס

ברבות הימים הזמין אותי הדוד לבוא לונצואלה כדי לומר קדיש על קברה של אמי.

נסעתי עם רוח'לה לטיול באירופה והדוד שלח לנו כרטיסי טיסה לונצואלה. באותה תקופה הייתי אבא לסמדר ולאיל זה היה לפני 50 שנה בערך. בונצואלה שהינו שבועיים. ראיתי את קברה של אמי, אמרתי קדיש והצטלמתי בקרבתו. באותה הזדמנות סיפר לי דודי כי היה לו בית מסחר ענק ובית פרטי בגודל של כלבו שלום. הוא לקח אותי לקראקס, עיר הבירה שם עבד. הוא פתח כספת והוציא ממנה תיקיה עבה ביותר. התיקיה הכילה פרטי משפט שהתנהל במשך שלוש שנים כנגד אותה אומנת כושית שטיפלה בי בילדותי בונצואלה. היא סירבה למסור אותי לדודי.

"אני", אמר לי שמואל "לא יכולתי להחזיק אותך בביתי כי נולד בני קוטי ומסרתי אותך לידיה של האומנת שגידלה אותך כאילו היית בנה. אביך ניסה להחזיק אותך אצלו, אך לא יכול היה, לכן מסרנו אותך לאומנת ואני

יוסף ודוד שמואל על קבר האם, רבקה בונצואלה

שילמתי לה את משכורתה. כשרצינו לקחת אותך בחזרה, האומנת, שכל כך נקשרה אליך וראתה בך- בן, סרבה למסור אותך". כך נפתח משפט שהתנהל נגד האומנת הכושית במשך שלוש שנים. לבסוף זכה דודי במשפט ולקח אותי אליו ועלינו לארץ ישראל.

אני מצטער היום שלא לקחתי איתי את התיקה הזאת אומר יוסף, השארתי אותה בונצואלה. בהמשך, אחד מבני הדוד זרק את התיקה. זה היה הביקור הראשון והיחידי שלי במולדתי הראשונה ונצואלה.

ירושלים

בשנת 1935 הדוד שמואל חזר ארצה. הייתי אז בן ארבע. הוא חזר איתי, עם אשתו ובנו קוטי ונתן אותי לאביו שהוא סבי מצד אמי שנקרא יוסף. על שמו אני נקרא. כאשר שאלתי למה אני לא אצל אבי, הדוד אמר לי שאבא התחתן, וכשהוא יסתדר יעבירו אותי אליו. באחד הימים בא דודי והעביר אותי מסבי ופרי אשתו. פרי התנגדה למסור אותי, היא היתה אנלפבתית ולא היה לה כוח ויכולת להלחם. הדוד שלי פשוט בא ולקח אותי מפרי. כך קרה שהייתי אצל סבי חצי שנה, עד שסבי נפטר. לאחר זאת, דוד שמואל לקח אותי לדוד שלו שנקרא חודדה כהן. חודדה פירושו "ה' נתן" בפרסית. אני זוכר פרסית כי דיברתי פרסית עד גיל 14. כיום אני מבין אך לא מדבר. חודדה היה מטופל בילדים שלו עצמו, היו לו שתי בנות.

אבי יהודה

לאבא שלי היתה חנות קטנטונת בפינה של שוק מחנה-יהודה. הוא היה חייט, היתה לו מתפרה בשוק. הוא תפר לי חליפת מלחים עם

צווארון רחב. אבא היה רזה וגבוה, אני דומה לו מאוד. אני זוכר שבאתי אליו לחנות, לא לבית. ראיתי אותו רק שלוש או ארבע פעמים לפני שנרצח. הוא גר בנחלאות ואני בזכרון יוסף אצל חודדה.

שוק מחנה יהודה

שתי טרגדיות

רצח אבי

אבא קיבל יום אחד הודעה שהארגזים שלו, שבהם היו מכונות תפירה שלו מונצואלה, הגיעו לנמל יפו. זה היה בינואר 1936 בזמן המאורעות*. אבי קיבל את ההודעה על הגעת מכונות התפירה ולא ידע על המהומות ביפו ובדרכו לנמל הוא נרצח. הייתי אז בן חמש. למעשה הכרתי אותו שנה אחת בלבד מגיל ארבע עד חמש.

הטרגדיה של חודדה

הטרגדיה של חודדה היתה כאשר בתו הבכורה, מלכה, נישאה. הוריה התחננו בפניה שלא תינשא לכורדי. אך הם נישאו ונולדה להם בת. אני זוכר את החתונה שלהם ואני זוכר את לידת הבת. באחד הימים ברח מלכה בחזרה לבית הוריה. אינני יודע מדוע ברח. יום אחד הגיע בעלה הכורדי לבית הוריה ורצח אותה. הסבים של התינוקת שינו את שמה מרחל לבכורה כי רחל היה שמה של אמו של הרוצח. בכורה היתה בת חודשיים כשאמה נרצחה. מלבד מלכה שנרצחה היו לבני הזוג חודדה עוד שלושה בנים ובת. כל שנה נולד ילד. אני הייתי הקטן מכולם. על כל פנים, הייתי שם מיותר לחלוטין מכל בחינה שהיא. היום, בדיעבד, אני יכול לנעוץ על משפחת חודדה, על כך שלא התייחסו אלי, ילד קטן, בן חמש שנים בלבד, יתום מהורים. לא קיבלתי חום, אהבה, חיבוק. הם היו עסוקים עם ארבעת ילדיהם ועם התינוקת היתומה.

הדרכון
מונצואלה

*המאורעות - 1936 עד 1939 - אירועי אלימות בין יהודים לערבים

יש לי אחות

אבי נישא מחדש בארץ ונולדה לו בת - יהודית. כשהייתי בגן, אמרה לי הגננת יום אחד - "אתה יודע שיש לך אחות?!" הגננת היתה שכנה של הוריה של יהודית. היא הכירה את ההיסטוריה של אמא של יהודית, שהיתה נשואה לאבי. יהודית נולדה סמוך ליום רציחתו של אבי. ביום 12.12.1936 היא נקראה יהודית על שמו של אבי יהודה. עם הזמן אמה שולמית, נישאה מחדש. הגננת לקחה אותי לבית של אמא של יהודית וזו היתה הפעם הראשונה שנפגשנו. שנינו מאוד התרגשנו. כשגדלתי והתחלתי ללכת לבית הספר, הייתי מבקר את יהודית ואת אימה בתום יום הלימודים.

ילד מיותר

להיות מיותר בבית חודדה, פירושו שאינני זוכר שהתייחסו אלי בחום ואהבה. לא רחצו אותי, עשיתי הכל לבד. היו מציבים פיילה (אמבטיה מפח) במרכז החדר עם חצי דלי מים חמים. אני רחצתי את עצמי עם קופסה. כמובן שהיה גם חסך רגשי של חיבוק, נשיקה או התעניינות בחיי בית-הספר. לא היו ארוחות מסודרות. בבוקר העירו אותי, קיבלתי פרוסת לחם מרוחה בריבה והלכתי לבית הספר. בצהריים, כשחזרתי,

במרפסת בית הסבתא

בני המשפחה היו עסוקים עם התינוקות ועם הילדים ולא היה זמן להכין ארוחת צהרים. היו מטגנים חצילים או תפוחי אדמה, אפילו מטבח לא היה, היו יושבים על הארץ, בחצר, ומטגנים על פרימוס. מדי פעם אכלנו מרק אורז. רק בשבת אכלנו ארוחת שבת. ילדי חודדה עוד היו מרשים לעצמם לבצוע פיסות מהלחם שבמגירה. אני לא העזתי. אף אחד לא אמר לי שאסור, אך לא הרגשתי שאני יכול. אם לא נתנו לי אוכל - לא אכלתי. לאבא חודדה היתה חנות ירקות, בשוק מחנה יהודה - צמודה לחנות של משפחת בנאי המפורסמת. האבא היה קם בבוקר השכם, קונה ומוכר ירקות בשוק. האמא היתה

מאוד נחמדה, היא נשארה בבית. בבית חודדה שיכנו אותי בחדר קטן, ושאר בני המשפחה גרו ברווחה, על המיטה היה סדין- סמרטוט, שאני לא זוכר שאי פעם כיבסו. היו לי שתי חליפות בגדים- שתי חולצות, שני מכנסיים, שני תחתונים ושתי גופיות. הייתי הולך עם חליפת בגדים מיום שישי עד יום שישי. בינתיים כיבסו את החליפה השניה. רק ביום שישי החלפתי בגדים. שמו דגש חזק מאוד על הליכה לבית הכנסת. בכל בוקר הייתי קם, והולך לבית הכנסת. הלכתי לבד, בלי מבוגר שמלווה אותי. הרגשתי זר ושונה. הילדים גדלו לבד בבית. עם זאת, לבני חודדה היו הורים. אמנם עסוקים, אך היו. לי לא היו הורים כלל הייתי מיותר ומיותר.

החיים בירושליים היו עלובים.

בירושלים למדתי בבית הספר "תלמוד תורה אור-חיים" עד כיתה ג'. למדתי עם החבר הטוב שלי - יוסי בנאי, ישבנו כסא ליד כסא בכיתה. זה היה בית ספר לילדים ספרדים. לימד אותי חכם מנשה, אביה של פנינה גורן, חברת קיבוץ ניר עוז.

בית חודדה בירושלים

בתלמוד תורה "אור החיים" / יוסי בנאי

בתלמוד תורה "אור החיים"

חכם מאיר מלמד ילדים

טובים ירושלים,

אלף קמץ א

בית קמץ ב

מנגבים את האף

בשרוול קרוע.

מנשקים לחם שנופל.

לא מצביעים על כוכב,

שלא תצמח יבלת

על האצבע.

כשעוברים ליד כנסיה

יורקים שלוש פעמים.

משאריות של עתון ישן,

וחוטי תפירה,

עושים עפיפון שקוראים לו טיאה,

ומעיפים יותר גבוה

מכל הציפורים.

בלילות של חושך רודפים

אחרי חתולי אשפה משוגעים,

ללמד אותם דרך ארץ,

ונימוסים.

את החורים בגרביים

מסתירים עמוק בנעליים.

ואת העניות, בקצה

החלומות.

וביום כביסה אם יש מזל

רואים מתחת לגזוזטרה

לצ'וצ'ולטה השכנה,

את התחת מתחת לשמלה.

הקפצה מיותרת

אחרי שלוש שנים אצל חכם מנשה עברתי ללמוד ב"תלמוד תורה מזרחי". זה היה בית ספר גדול. מכיתה ד' הקפיצו אותי מייד לכיתה ה' מכיון שידעתי את התנ"ך ואת ספר תהילים בעל פה. אמרו שאני עילוי והקפיצו אותי כיתה, הצרה היתה שבשאר המקצועות לא הייתי חזק, כך שההקפצה הזו היתה בעוכריי, היה לי מאוד קשה, גם חברתית-הייתי קטן מכולם. ב"תלמוד תורה מזרחי" למדתי עד כיתה ח', עד גיל ארבע עשרה

סבתא

כאשר למדתי ב"תלמוד תורה מזרחי" נהגתי לבקר אצל סבתי אסתר, אמו של אבי ז"ל. היא היתה אשה מדהימה. היא גרה במשכנות-שאננים מול רחוב אגריפס ליד קולנוע עדן של אז. כשפגשתי לראשונה את סבתי, עוד נקראתי- יוסף חי בן יהודה- לא ידעתי שיש לי שם משפחה אחר. אבא שלי נשאר חטב ונרצח בתור חטב, אני הייתי יוסף חי ברחוב. ובכיתה קראו לי יוסף חי בן יהודה. אף פעם, לפני המפגש עם סבתי, לא שמעתי על השם חטב. היחסים בין הדוד שמואל לבין משפחת אבי לא היו טובים ואף פעם לא סיפרו לי ששם משפחתי הוא חטב, או אחיטוב. כשפגשתי את סבתי היא מייד אמרה- מה פתאום בן יהודה! אתה אמנם הבן של יהודה, בני, אך שם משפחתך חטב!! סבתי נהגה להכין לי ארוחת צהריים. הייתי עובר אצלה בדרך חזרה מבית הספר ואוכל ארוחה חמה באמצע השבוע לראשונה בחיי. היא התייחסה אלי בחמימות. סבתא נהגה לארח בביתה המון חברות ממוצא מצרי- כמוה. שם למדתי לדבר ערבית- הן דיברו רק ערבית. סבתי קראה בכף היד ובקפה. הנשים היו מגישות את כף ידן והיא היתה אומרת להן מה היה, מה יהיה, מה כדאי לעשות... היא היתה מגישה להן קפה שחור, ואחרי שהיו שותות ומשאירות את המשקע למטה, היא היתה לוקחת את הכוס ומזיזה אותה מצד לצד וקוראת. אבל לי זה נראה כמו קשקושים... לבני המשפחה אף פעם לא הסכימה לקרוא בכף היד או בקפה.

סמדר על ברכי סבתא אסתר

הקבר שנקבר

בגיל 12 לקחה אותי סבתי לקברו של אבי. עד אז לא ידעתי איפה הוא קבור. אני זוכר את המקום. מדובר בבית קברות של העדה החלבית שהיה ליד הכנסייה הרוסית בדרך ליריחו. שנים לאחר מכן כשכבשנו את האיזור הזה בעיר העתיקה זכרתי במדויק את מיקומו של הקבר, כשלושים מטר מהגדר. בשורה האחרונה של העדה החלבית. כשהגעתי למקום בית הקברות עם חברי לאחר ששת הימים עצרה אותנו ערביה שעברה במקום. שאלתי אותה למקום בית הקברות אותו זכרתי כה ברור מביקורי עם סבתי לפני שנים רבות. הערביה צחקה ואמרה: "הכביש הזה שאתה עומד עליו, בנוי מאבני הקברים של בית הקברות החלבי. אם אתה רוצה לראות אתה יכול לראות את השער של בית הקברות אותו השאירו על מקומו." חלק מאבני בית הקברות שימשו גם לבניית מסגד. המסגד עומד עד היום צמוד לכביש. עם הזמן קראתי באחד העיתונים על האירוע של אבי שנפגעו בו עוד שבעה אנשים נוספים באורח קשה. תיאורטית אולי יכולתי להיות נתמך של משרד הביטחון אך הדבר לא עלה על דעתי.

פתרון תעלומת ונצואלה

משפחתו של אבי, מקורה בטבריה. אביו, סבא יעקב נולד בטבריה. שם המשפחה המקורי שלנו הוא אחיטוב. הדייגים הערבים שעבדו עם סבא יעקב סרסו את השם והא' נשמטה ונשאר חטב.

רוחל'ה, אני והילדים נסענו יום אחד לחופשה בטבריה. בחורה מעין-גב שמעה את שם משפחתנו ושאלה אותי, "אתה אחיטוב מקורי או אתה אשכנזי?" "אני נראה אשכנזי?" השבתי לה מיד. היא השיבה לי "אני שואלת כי מפקד מכבי האש של טבריה, שמו שמואל אחיטוב. שמו היה חטב והוא חזר לשמו המקורי אחיטוב. מחר שבת ושמואל מחליף את המציל. הוא יודע הכל על משפחתך."

למחרת ירדנו לשפת הים, רוחל'ה הילדים ואני. סמדר היתה בת 12 ואיל בן 10 לערך. פגשנו בחור מבוגר ממני בשנתיים-שלוש. הוא הביט לעברי ושאל: "אני צריך להכיר אותך?" הצגתי את עצמי בפניו ואמרתי לו כי אבי הוא יליד טבריה. התחלתי לספר לו את סיפור חיי והאיש התחיל לבכות. הוא המשיך ואמר לי, אני מכיר את הסיפור הזה. אביך הוא בן דוד של אבי. שמואל הזמין אותנו לביתו והשלים עבורי חלק מהפאזל המשפחתי וסיפר לי: סבא שלך, אבא של אביך שמו היה יעקב, הוא היה ראש ועד הדייגים היהודים בטבריה. הוא נלחם על זכויותיהם של הדייגים היהודים מול הדייגים הערביים. באחד הימים פרץ ריב בין

דייג יהודי לדייג ערבי. קראו ליעקב והוא היכה את הערבי עד מוות. סבך פחד שהתורכים, ששלטו אז בארץ, ימצו איתו את הדין. לכן הוא הוברח לונצואלה עד יעבור זעם. סבך היה אדם אמיד, היו לו באותה עת, שני ילדים ואישה. שם הילד האחד אליהו והשני הוא אביך, יהודה.

משפחת חטב בטבריה

סבתי נשארה בארץ עם שני ילדים קטנים. עם הזמן היא ירדה עם שני ילדיה לקהיר שבמצרים אל בית הוריה. שם עסקה סבתי בקריאה בקפה ובכף היד. בינתיים עזבו התורכים את הארץ וסבא יעקב יכול היה לחזור ארצה לטבריה. כאשר הגיע ארצה בשנת 1915, ירד למצרים והחזיר את סבתי ושני בניה איתו לירושלים. לאחר חמש עשרה שנים ילדו סבי וסבתי עוד ארבעה ילדים: גרציה, שרה, שלמה ורחל. גרציה, שרה ורחל, כיום בשנות התשעים לחייהן מתגוררות בירושלים.

גרציה נישאת ליצחק

שם מקולל

בהיסטוריה המשפחתית שלנו- כל אחד שנקרא יהודה- נהרג בגיל צעיר. כמו אבי שנרצח במאורעות. אחד מאחיו של אבי, מטבריה, קרא לבנו- יהודה, על שם אבא שלי. הילד הזה היה עילוי, שלחו אותו ללמוד בירושלים. באחת הנסיעות הוא נהרג בתאונת דרכים. וכך משחר ההיסטוריה.

אצל חודדה

אצל חודדה בירושלים הייתי נער שליח על אופניים. הייתי רעב לא פעם. בבית של חודדה, לא גרתי ממש רק ישנתי שם. בירושלים שלפני קום המדינה היו שני בתי מסחר גדולים- ספינס ופולוורט. מעין משביר לצרכן בבעלות אנגלית. היה לי סבל על האופניים ואיתו עשיתי שליחויות. עבדתי וחיכיתי לצאת לחברת הנוער. זאת היתה הפעם הראשונה שהיה לי כסף משלי. הדוד שמואל המשיך לתת לחודדה דמי אחזקה

שליח על אופניים

עבורי, חמש לירות ישראליות בחודש. אני הרווחתי פי שלוש מכך. אני לא כועס על בני משפחת חודדה, היו להם צרות משלהם. אני הייתי שם מיותר לכל הדעות. תחושת הזרות שלי באה לידי ביטוי בפסיביות. אני חושב שפשוט לא הייתי ילד. חיבוקים וחום אנושי קיבלתי מגרציה דודתי. שהיתה חיילת באותם ימים.

שתי בר מצוות בבית הכנסת החלבי עדס

בר- מצווה עשו לי כדי לצאת ידי חובה. לבני חודדה היתה חליפה לבר- מצווה. לי לא היתה. אין ילד ירושלמי שלא היתה לו חליפה ראשונה לבר-המצווה. לי נתנו מכנסי חאקי חדשים ומעין חולצת מלחים. כאשר הייתי נער שליח ויצאתי לעצמאות כלכלית הרגשתי טוב שאינני תלוי באיש. הרווחתי כסף וקניתי חליפה בגיל 16. לימים נתתי אותה לדודי שלמה. לא הייתי רכושן למרות שלא היה לי הרבה בילדותי.

העליה לתורה היתה בבית הכנסת עדס של העדה החלבית. היו שם קישוטים של שבטי ישראל. זה היה בית הכנסת היפה ביותר בירושלים. באותם ימים עוד נהגתי לבקר בבית הכנסת בכל יום. אך מגיל 13 התחלתי לבקר רק בשבתות. בילדותי, הלכתי לבית הכנסת- כי כך היה נהוג. כילד הלכתי עם כובע בארט, נראה כמו הכומתה של חיל השריון, הירושלמים המזרחים היו חובשים בארט במקום כיפה. כשהתחלתי להרגיש שמאלצים אותי ללכת לבית הכנסת, הורדתי את הכיפה והפסקתי ללכת.

כעבור שנים רבות בבית הכנסת עדס חגג הנכד שלי, ים, את בר המצווה שלו. פתחו לכבוד כך את בית הכנסת במיוחד בשבילי בשעה 11. זה היה מאוד מרגש. זאת היתה סגירת מעגל. בבר- מצווה שלי הכל היה מינימלי. פעם ראשונה

מכנסיים ארוכים וחולצת חאקי חדשה. הכיבוד היחידי היה סוכריות לא היו לא מתנות ולא אורחים. עליתי לתורה בעצמי. ואילו לנכדי עשינו חגיגת בר-מצווה מפוארת בבית הכנסת. התחושה שלי היתה עילאית.

ההתארגנות לקראת חברת הנוער

כשהייתי בן חמש עשרה התארגנה בירושלים קבוצה שאמורה היתה להצטרף כחברת נוער בקיבוץ. למדריך קראו **יוסף מיוחס**. לפני שבאתי לקיבוץ ארזתי את התפילין והטלית ונתתי אותם לדודי שלמה. ידעתי מה זה קיבוץ, ידעתי שלא אצטרך אותם שם. יוסף מיוחס לקח אותנו בחופש לבקר בגן שמואל ובקיבוץ דן, הוקסמתי. הופתעתי במיוחד מחדר האוכל והיצע המזון הניתן ללא הגבלה. בילדותי, עברתי תקופות ארוכות של רעב. כשהתחלתי לצאת לעצמאות ולעבוד כנער שליח, הרשתי לעצמי לקנות מנת פלאפל מדי פעם. ארוחה חמה היתה פעם בשבוע בליל שבת. וקובה נהגתי לאכול אצל סבתא שלי בדרך חזרה מבית הספר.

מועדון ויצ"ו בירושלים

יוסף מיוחס הקים מועדון ויצ"ו של ילדי ירושלים. הוא היה חבר השומר-הצעיר לשעבר. היינו מועדון ויצ"ו של השומר-הצעיר. אחרי קום המדינה, ארגן יוסף מיוחס שתי חברות נוער. האחת לבית-אלפא והשניה לכפר-מסריק. נבחרתי להשלח לחברת נוער עקב התנאים הקשים, בהם חייתי בירושלים. עם זאת לא ידעתי מתי אקרא לחברת הנוער. יוסף מיוחס סידר לנו קליטה בכפר-מסריק. במאי 1947 הגענו לכפר-מסריק. היינו שישה חברים מירושלים. אבל בחברת הנוער היינו למעלה מעשרים. היום נמצאים בנירים רק אלישבע, מיקס ואני. גם אריה שרייבר שויך אך לא היה מירושלים.

חברת הנוער בכפר-מסריק

בכפר-מסריק הייתי משנת 1947 עד שנת 1950. הייתי אז כבן 16.

כשהגענו לכפר מסריק, נדהמנו. לא הכרנו דברים כאלה. למשל- מקלחת. בירושלים לא היה ברז מים זורמים. היינו קונים מים מעבר לכביש- חצי גרוש= פך מים. בחדר היתה לנו ג'ארה ענקית,

יוסף בכפר מסריק

שופכים לתוכה שלושה או ארבעה פכי מים ומשתמשים בהם לשתייה או לניקיון. היתה לנו מין קלחת כזו, היינו ממלאים מים בדלי ומשתמשים בו למקלחת. דלי אחד, עם תחתונים בחצר- הייתי שופך על עצמי מעט מים, מסתבן, ומוריד את הסבון עם שאר המים. ובקיבוץ, בכפר מסריק- רבע שעה... חצי שעה של מקלחת... מים חמים!

גם הארוחות הדהימו אותי- איפה חלמנו שקמים בבוקר ויש ארוחת בוקר??? ביצים וחביתות חופשי, סלטים חופשי, לחם חופשי! רק ארוחת הבוקר בקיבוץ שווה לארוחת בוקר, צהרים וערב בירושלים!

והבגדים- כמו שבאנו לקיבוץ, לקחו אותנו לעליית הנוער וכל אחד קיבל כמה חליפות לצרכיו- חליפה לעבודה וחליפה לשבת. הבגדים לא נשארו אצלנו, הם אפילו לא היו מסומנים בשמותינו. הבגדים היו בקומונה והיו משותפים לכולנו בהתאם לגודל ולמידה. לא היה דבר כזה שלמישהו אין חולצה נקייה. כשהחולצה מתלכלכת, נותנים למטפלת והיא מחליפה מייד בחולצה נקייה.

חיי החברה כללו פעילות בשומר הצעיר, פגישות מדי ערב, טיולים, ריקודי עם- עולם שונה לחלוטין מזה שהכרתי בירושלים. כשהחברים מירושלים היו באים לבקר אותנו הם היו בהלם מוחלט. הם כבר עבדו לפרנסתם ואנחנו עדיין למדנו.

בבקרים עבדנו בענפים השונים, אני עבדתי בגן הירק, בצהריים למדנו. גם הלימודים היו שונים בתכלית. בקיבוץ למדנו היסטוריה,

גאוגרפיה- לא היה משרד החינוך. מחלקת החינוך של כל קיבוץ קבעה את תכנית הלימודים. לא התקרבנו לתנ"ך. בירושלים, בתלמוד תורה, כל שעור היה קשור לדת. תנאי חיי השתפרו להפליא עם המעבר לקיבוץ. נהגנו לצאת לטיולים ארוכים, אכלנו היטב, כולנו היינו צברים. בכפר מסריק היה לנו מדריך יוצא מן הכלל, שמו היה אריה ביילוביץ-הללי. הוא היה כמו אבא של כולנו. הוא ידע בדיוק מה כל אחד עושה. הוא ליווה את כולנו. הוא ידע על העבר של כל אחד, למרות שאף פעם לא דיברנו על כך. הוא קיבל כנראה פרטים עלינו מיוסף

עם העגלה והחמור - ברפת

מיוחס. אני הייתי בין היתומים. אבל כולם היו במצב כלכלי ואישי קשה. בשבילנו חברת-הנוער היתה הצלה בכל המובנים. בני המשק היו צעירים מאיתנו. היינו חבורה ולא אומצנו במשפחות.

מצאה חן בעיני השותפות בקיבוץ, הדאגה לאחרים. גם היום אלה ערכים חשובים בעיני. לא חשבתי שאני יוצא דופן, בעיקר בחברת הנוער. התנדבתי לכל בקשה להכין אוכל לטיול או חבילות או כל דבר אחר. רקדתי ריקודי עם, הייתי רקדן מעולה. בירושלים לא ידעתי מה זה להתקלח כמה שאתה רוצה ולאכול כמה שאתה רוצה. בקיבוץ יכולתי לאכול ולהתקלח כאוות נפשי. זה היה חידוש מלהיב בכל קנה מידה.

הצילו אותנו. זה אחד המעשים היפים ביותר שהתנועה הקיבוצית עשתה- לאסוף נערים מסוגנו ולתת להם חיים אחרים.

כבר לא הרגשתי מיותר

לא ניתן להשוות את החיים שלי בירושלים לחיים בכפר-מסריק. את העליה ברמת החיים ניתן למדוד. חיי בכפר-מסריק עלו בארבע רמות על חיי בירושלים. היה לי טוב ולא רק לי, לכולנו, לכל ילדי חברת-הנוער. זאת למרות שעבדנו חצי יום ולמדנו בשעות אחר הצהריים רק ארבע שעות ביום. לא היו מתחים בין החברים בקבוצה. היה לי חבר שהייתי קרוב אליו במיוחד, אליהו מלמד, אחיו של חצקול מנירים. היו לנו שם אנשים שדאגו לנו מאוד. האחד המחנך שלנו אריה ביילוביץ והשני אברי. היתה גם מטפלת שדאגה לנו. אסתר. אסתר היתה אמנם נכה עם זאת למעננו היא היתה אמא לכל דבר ועניין. היינו בחברת הנוער עשרים וחמישה נערים ונערות אני לא זוכר מסירות כזאת בשום שלב של חיי עד אז. ידענו להעריך זאת. אריה היה מחנך שהיה איתנו במשך כל היום, התעניין ודאג. שמרנו איתו על קשר גם שנים רבות אחר- כך. הוא הזמין אותנו לחתונת בנו. אני זוכר שנסענו בשני אופנועים ארבעה חבר'ה מנירים עד כפר-מסריק בשנת 1951, כדי להשתתף בחתונה של בנו של אריה. אני זוכר שאריה גם בא לבקר אותנו כאן בנירים. לא ידענו שאריה נפטר. ברור לי שאם הייתי יודע הייתי מגיע מכל מקום בארץ כדי לכבד אותו.

אהבה ראשונה

היתה לי חברה בשם יהודית. היינו יחד בכפר- מסריק. אמנם גרנו בנים ובנות יחד אבל כל אחד מאתנו גר עם חברים אחרים. היינו 4-5 זוגות בכפר-מסריק. אינני זוכר פרטים רבים מאותה חברות. היינו יושבים יחד, אוכלים יחד, היינו זוג במשך שלוש שנים. יהודית היתה

יהודית. אהבה ראשונה

בת יחידה להורים גרושים. בשלב מסוים היא עזבה את כפר מסריק וחזרה לירושלים כדי ללמוד בבית ספר לאחיות. כאשר באתי לחופשות לירושלים היא היתה בלימודים. חשבתי שיהיה לנו עתיד יחד. אני זוכר שפעם באתי לביתה לחפש אותה ואמה אמרה לי שלא אעז להפריע לה בלימודיה. הקשר נותק ומאז לא פגשתי בה עוד.

אחותי יהודית

כשהייתי בכפר מסריק נודע לי כי מצבה האיש של יהודית, אחותי, הורע. עד גיל 12 היתה יהודית בת יחידה. ואז התחתנה אימה מחדש והחלה ללדת ילדים בזה אחר זה. יהודית נאלצה להיות מטפלת של ילדי אמה ואביה החורג. ממש כמו שפחה. אימה פנתה אלי וביקשה שאעזור לה, שאוציא אותה מהבית ואביא אותה לקיבוץ כמוני. "היא האחות היחידה שלך והבת היחידה של יהודה" היא אמרה. כאשר נוכחתי לדעת על מצבה הקשה. פניתי

לקיבוץ הארצי וסידרתי לה להיות ילדת חוץ בקיבוץ שער העמקים. זה הציל אותה והעלה את רמת החיים שלה בצורה יוצאת דופן.

יוסף ואחותו יהודית ביום נישואיה

כשהייתי בקורס סמלים קרביים של השריון היינו מקבלים לארוחת הצהריים גם חצי חבילת שוקולד. מעולם לא אכלתי את השוקולד. שמרתי את החצאים והייתי מחליף שני חצאים באחד שלם. ככה אספתי כשלושים חבילות שוקולד. ביום ההולדת של יהודית באתי לבקרה בשער העמקים. נתתי לה את קופסת השוקולדים. היא היתה אז בת 13. היא היתה כל כך גאה שהאח שלה בא לבקר.

על האופניים שהייתי שוכר לשעה מתוך: "כשאמא שלי היתה מלכה" מאת : יוסי בנאי

על האופניים שהייתי שוכר לשעה,
בשכונת רוממה,
היה לי פעם חלום, להרכיב את הנערה
שאהבתי, מלפנים,
על הרמה.
לנערה שאהבתי שקראו עתידה
אורנשטיין היו שערות על
הרגליים כמו לרחל ארדיטי,
או כמו לנצחיה עם הרווח בין השיניים,
והגבות המחוברות.
רק שאצל עתידה לא ראו את
השערות מפני שהיא היתה
לבנה כמו הלבן של הביצה.
והיא גם ידעה לנגן בשתי ידיים
את "השוק הפרסי" על הפסנתר
השחור, מול ארון הספרים
עם הכריכות הקשות והעבות.
אם רק היתה מסכימה הייתי
קונה לה גלידה שוקולד
וניל בקפה וולגה.
אבל אני למרות האופניים
לא הייתי נער חלומותיה.
נער חלומותיה של עתידה
אורנשטיין היה אחד רפי
לפושין, שהיה גר בבניינים
הגבוהים, מול טחנת הרוח
אחרי ה YMCA . פעם כשראיתי
אותה על האופניים שלו,
מלפנים על הרמה,
נעשה לי חם בכל הפנים,
וקר בכל הגוף.
ומרחוק שמעתי איך
שניהם אפילו
צוחקים.

ימים ראשונים בנירים

כאשר הגיעה שעת ההתגייס לצבא, התגייסתי עם בני חברת הנוער שלי לנח"ל. בתאריך 1.1.1950 הגענו ל"חרבת - מעין". חברי נירים גרו אז ב"חרבת-מעין". אני הייתי בין אלה שסייעו בהעברת הקיבוץ שישב בתחילת דרכו בראשון לציון לנירים. למחרת עלינו כל בני חברת-הנוער, עם הציוד שלנו ל"חרבת-מעין". בתחילה גרנו שם בלילה באוהלים וביום עבדנו כדי להקים את נירים במקום בו היא נמצאת היום. כאשר באנו הנה מהצפון הירוק ראינו גבעה חשופה. בנירים לא היה שום מבנה. היה רק מבנה לחדר האוכל. כל אנשי דגור ואנשי ראשון לציון הגיעו ל"חרבת-מעין". חלק מחברי מחברת-הנוער לא הסתדרו כאן. כאשר הגענו לנירים מנינו 18 איש. אני הייתי בין המבוגרים.

גרעין 'ארזים'. יוסף - באמצע למטה

נעשור להצטרפותו לקיבוץ נירים, כותב יוסף לעלון הקיבוץ, על אותה התקופה:

היה זה בראשית דצמבר בשנת 1949 בכפר מסריק. ישבנו חבורת צעירים בני 17 בממוצע לדון בגורל גרעין "ארזים". ולהחליט כיצד נמשיך את דרכנו. זו היתה תקופה שחלו בה מאורעות היסטוריים לארצנו ולתנועה. הקיבוץ הארצי עמד לפני בעיה כיצד ומאין להשיג כוחות נוספים לשורת הקיבוצים מהם צעירים ומהם ותיקים שנפגעו במלחמת השחרור מאובדן אנושי ואובדן ברכוש. הועלתה תביעה להשלמת אותם קיבוצים. לאחר ויכוחים רבים ושיחות אישיות נוקבות, קיבלנו עקרונית את הכרעת התנועה לצאת להשלמה. עם זאת עמדנו על כך שיהיה זה קיבוץ צעיר ובנגב. לאחר חודשי מאבק עם הקיבוץ הארצי נחתם ואושר, גרעין "ארזים", יהווה השלמה לקיבוץ נירים. לאחר שנות חיינו בקיבוץ התבגרה והתעמקה גישתנו לחיי קיבוץ. אינני מזלזל בידיים עובדות חשובות הן מאוד. עם

זאת ידיים עובדות, ללא ראש חושב, לב מסור ונפש חפצה, לא ימלאו את התפקיד הגדול של בניין קיבוצי בו נהיה יחד שווי זכויות וחובות.

מתברר כי קיבוץ היעד של הגרעין מטעם התנועה היה קיבוץ גבולות. סוכם על בחירת נציגים מהגרעין לפגישה עם אנשי גבולות. הנציגים אמורים היו להביא את רשמיהם מהפגישה לגרעין. נציג גבולות היה אמור למגוש את המשלחת ביום חמישי ב"משקי הנגב" אשר בת"א, ולהביאם לקיבוצו. השעות נקפו ולא נראה זכר לנציג גבולות. לקראת סוף היום פגש חבר נירים אותנו חבורת צעירים נבוכים. לאחר ששמע במה מדובר, הציע לנו להתארח בנירים בראשון לציון. בנקודה הזמנית. למחרת סוכם שנלקח לנירים אשר בנגב ברכב של הקיבוץ. כמובן שקיבלנו את ההצעה בשמחה. האירוח וקבלת הפנים בראשון לציון היו "שגעון". התלהבנו מאוד, והחברה היתה לרוחנו. למחרת היום הגענו לנירים בדרך לא דרך, עייפים ויגעיים. חברי נירים הציעו לנו ללון בנירים ולמחרת היום בשבת יסיעונו לגבולות. וכאן בנירים "ההצגה" נמשכת, ערב שבת, שירה, ריקודים ושמחה רבה. למחרת סיור בגבעה החשופה ללא עצים ודשא. זאת הגבעה המיועדת לישוב הקבע. כל מה שהיה הוא צריף חדר אוכל ושתי שורות של מגורים בצריפים שבדיים. עם כל זאת הרגשנו התלהבות רבה מלווה בתוכניות פיתוח ובנייה. לאחר כל הרשמים המקריים מהמקום ומנירים בכלל הוסענו למצפה גבולות.

כאן מתברר שהדאגה היתה רבה. אנשי גבולות חיפשו אותנו ולא ידעו לאן נעלמו עקבותינו. היתה אי נוחות רבה מכל הפרשה והמפגש. עם זאת חברי גבולות עשו כל מאמץ כדי לתת לנו הרגשה טובה ויחס חם. בגמר הסיור מסרנו את רשמינו לשיחת הגרעין בכפר-מסריק, והפור נפל על נירים. זאת בניגוד מוחלט להחלטת הקיבוץ הארצי.

כך קרה שבתאריך: 1.1.1950 התייצבנו בנירים. התגוררנו בצריפים בצפיפות ארבעה

עם רוחל'ה וסמדר בבריכה בנירים

בחדר. השילוב בחיי החברה והעבודה היה מהיר ביותר. ברירות רבות בעבודה לא היו. באותם ימים סיימנו את העברת הרפת ואת כל מה שנותר להעביר מראשון לציון לנירים. החברה התפזרו בעיקר בפלחה וברפת. עם גמר בניית הלול נעשו הכנות לקליטת מידגר אפרוחים ופרצה שריפה. הלול עלה באש לפני בוא האפרוחים. לא נותרה ברירה פינינו את מגורינו לטובת האפרוחים הרכים, ואנו הצטופפנו עוד יותר בחדרים.

היתה קנאות רבה לשיתוף ושיון בכל שטחי חיינו. קומונה א' א' (אין כמעט רכוש פרטי, כל אחד מביא את רכושו הפרטי והוא מתחלק באופן שווה בין החברים. החל מתחתונים וכלה במתנות חתונה) מי זוכר? מחסנים פתוחים ללא נעילה, כולל מחסן המטבח. אכן הדרישות היו בהתאם צנועות. הארוחות היו חדגוניות. הן כללו בעיקר מוצרי חלב אותם יכולנו לספק בעצמנו. יש לזכור שהיינו מנותקים ומרוחקים מהכביש הקרוב ביותר לנירים כדי 25 ק"מ. בימי החורף לא ניתן היה להוציא את תנובת החלב לתנובה ואמצעי קירור לא היו בנמצא כך שאכלנו מוצרי חלב בשלוש ארוחות ביום. נוקפות השנים הגרעין מצטמק כדי מחציתו. עם זאת נשארנו במספר זה שנים רבות. עם הזמן התווספו לבני הגרעין בני זוג שהכפילו את מספרם.

צה"ל

נערך איתנו הסכם על פיו נחשבנו כחיילים לכל דבר. כדי ששהותינו בנירים תחשב לשירות צבאי, היה עלינו להתחייב להיות בנירים שלוש

שנים. מי שלא הסכים לכך עבר לצה"ל. נשארנו בשלב זה 13 איש מחברת-הנוער. קיבלנו תעודת חיילים ויצאנו לקורסים מקצועיים. זה היה הסכם ייחודי: מחוילים ללא גיוס. בתום שלושת השנים חילקו אותנו ליחידות. אני יצאתי לקורס מכ"ם בחיל השיריון. בשנת 1956 בזמן מבצע סיני היינו חיילים והייתי בסיני. במלחמת יום כיפור הייתי מגויס במילואים לתובלה והובלתי טנקים לרמה. לא הייתי ממש בקו האש אבל ליוויתי את החיילים. בזמן מלחמת יום כיפור כאשר הייתי ברמה,

טוראי יוסף אחיטוב - למעלה באמצע

פתחו עלינו באש. את הטנקים הובלתי מקסטינה בדרום עד הרמה בצפון. מדובר בגוררת שמתחברת למכלית דלק, או מים או למוביל טנקים. היו פעמים שהתחברתי למכלית מים או דלק והיה עלי ללוות את החיילים בצמידות מלאה, בעיקר ברמת הגולן שם לא היו נקודות דלק ומים. בשנת 1978 ויתרתי על הרשיון לגוררת. ומשנת 1980 גם על הרשיון למשאית.

מארץ גושן (ממערב לתעלת סואץ) כותב יוסף גלויית תודה לעופרה.

עופרה שלום רב!

זה עתה חזרתי מחופשה, וחיכתה לי הפתעה באוהל. אחת מהחבילות שלך, אם לא עשיתי זאת בבית אעשה דרך הגלוייה. אני מודה לך על החבילה ועל הטיפול בחיילים. אף כי אינני מחובבי הממתקים, נעים לדעת שיש מחשבה בעורף. היית צריכה לראות כיצד החברה שלי שמחים לחבילות. לפחות כאילו הן מגיעות אליהם באופן אישי והדבר גורר אחריו ויכוחים על יתרונות של חברי הקיבוץ החל מהתנאים הסוציאליים ועד לבחירות. ושוב תודה וחוץ.

השיטפון

באחד מימי החורף הגשומים של שנת 1953 היה שיטפון בנחל הבשור. עוד לא היה שם גשר והעבירות היתה קשה כמובן. הלכנו, קובי אביעזר, אריה שרייבר ואני לראות את השיטפון. להפתעתנו גילינו בגדה שממול כמה בחורות ובחורים בני גילנו בערך. הם ניסו לחצות את הוואדי לעברנו. שני הבחורים הצליחו לעבור ושתי בחורות נשארו תקועות באמצע הוואדי ונסחפו לשיחים. הזרימה היתה חזקה ביותר. ניסנו להשליך להן חבל אבל לא הצלחנו. לבסוף קובי קשר את עצמו עם חבל ואת הצד השני לפורד שאיתו באנו. האוטו נכנס לעומק, קובי שחה אל הבנות, תפס בחורה אחת והעביר אותה לגדה, וחזר לקחת את השניה. את כל החבורה הרטובה הזאת לקחנו לנירים לבית הקיטור, הבאנו לבנות בגדי בחורים מהקומונה. וכך הצלנו אותם.

הזיתים

בשנים הראשונות בנירים נטענו זיתים. ממש מולנו, בנקודה 112, שהיא עין-השלושה כיום, ישבו ערבים. כחודש אחרי נטיעת הזיתים היו מתגנבים הערבים מהרצועה, עוקרים את שתילי הזיתים ובורחים. השתילים שלנו היו שתילים איכותיים אותם הביא אריה שרייבר בתרמילו מהצפון הרחוק. באותם ימים שאול גבעולי היה מפקד גוש מגן. בעצה אחת איתו החלטנו לשים מארב לערבים הגנבים. לצורך

כך היה עלינו לצוות קצין ושני מכי"ם. מרה גלילי, סיים אז קורס קצינים ואני קורס מט"קים. לכן לפי התקנון מרה היה המ"מ ואני ועוד חבר היינו לצורך התקנון מכי"ם. תיכננו לארוב להם כ-300-400 מטר מהגדר. לא הספקנו להתמקם והנה אנחנו מזהים שיירה של חמורים ושני גמלים מתקרבת לעברנו. הם נתנו לבעלי

החיים להתקרב כדי לסכן אותם במקום את עצמם. הערבים עצמם הלכו ברגל. לפי הוראתו של מרה פתחנו באש. החבורה ברחה. ואנחנו, את החמורים והגמלים, הבאנו לאחר כבוד לפינת חי.

שפרון

במאי 1955 יצאתי לשליחות בירושלים מטעם מפלגת מפ"ם. בערב, סיימתי את העבודה והלכתי לאכול במסעדה. בערב נשארתי לישון בדירה שכורה בירושלים. בבוקר חזרתי לסניף של מפ"ם ושם פגשתי את שם טוב-חבר הכנסת. הוא אמר לי "שמע יוסף, קרה משהו בנירים, בוא אני אביא אותך הביתה", "תגיד מה קרה!" אמרתי לו. "שפרון נהרג, וגם 40 פרות" הוא אמר.

קובי זכר שבמשמר העמק הפגיו את הרפת, הפרות היו סגורות שם ונהרגו כולן. לכן, כשהתחילה ההפגזה הוא נתן הוראה לשחרר את הפרות. הפרות לא הבינו למה מוציאים אותן למרעה. הרפתנים דחפו בכח 40-50 פרות וזה העלה המון אבק- אז המצרים חשבו שהאבק מגיע מהטנקים של הצבא וכיוונו לשם את הפגזים. כך נהרג שפרון.

נהג אולטימטיבי

אחת התקופות המיוחדות והמעניינות בחיי היתה כאשר עבדתי בקואופרטיב "הנגב". עבדתי ב"הנגב" מעל כ-40 שנה, במהלך התקופה הייתי פעמיים סדרן עבודה של "הנגב". כנהג הובלתי חלב במכלית מיישובי האזור שלנו: גבולות, צאלים, ניר-יצחק, חולית ועוד. אחת לשלוש ארבע שנים חזרתי הביתה לעבודה בבית ומילאתי תפקידים ציבוריים. היה אז הסכם שכל חבר שעובד בחוץ צריך לחזור לעבוד בבית למשך שנה ויותר. למעשה התחלתי ב"הנגב" בתור נהג מכלית. במלחמת יום כיפור גייסו את סדרן העבודה, ואני הוכרחתי לרדת מההגה ולעשות סידור עבודה במקומו. אחרי ארבע שנים

חזרתי הביתה, לנירים ועבדתי ברפת. הנהגות היתה העבודה שאהבתי ביותר. עם זאת עבדתי ברפת תקופות ארוכות. ככלל לא היה מבחר גדול של מקומות עבודה בנירים. כך קרה שהיינו 4-5 חברים מנירים שעבדנו כנהגים ב"הנגב". בשנת 1962 בזמן עבודתי ב"הנגב", הגעתי לנמל חיפה עם משאית הסקניה של הקיבוץ. כאשר פתחו הסבלים את הדלת מאחור, התמוטט המטען ונפצעתי אנושות. שברתי את רגל ימין ושלוש חוליות בעמוד השדרה. כאבי הגב שלי כיום מזכירים לי את התאונה. עם זאת לאחר ניתוח, אישפוז וטיפול, חזרתי לתיפקוד עם גבס. תיפקדתי עם קטנוע קטן וגבס גדול, כסדרן עבודה. יומיים לאחר הורדת הגבס רצתי כדי להתגבר על הצליעה. לאחר זמן חזרתי להגה. בגיל שבעים לאחר 48 שנות עבודה פרשתי מעבודתי ב"הנגב". למעשה התגלגלתי ל"הנגב" במקרה. שם הגיעו למחסור בפעילים סדרנים ופנו אלי שאמלא תפקיד זה. נכנסתי לנסיון שארך אז כ- 6 שנים לסירוגין. הייתי קשור ל"הנגב" כ-30 שנה. דגלתי במעורבות וקשר עם המתרחש בקיבוץ. לכן אחת לשלוש שנים חזרתי לשנת עבודה בבית. (היו גם תקופות ארוכות יותר) מסיבות בריאותיות לא יכולתי לעבוד בשדה, כך שמקומי ב"הנגב", התאים ביותר. הפרדוקס בכל הענין הוא שבכל פעם שחזרתי לשנה לקיבוץ באתי במטרה לעבוד חצי שנה בענף כלשהו וחצי שנה בתורנות. במציאות קרה שבכל פעם שחזרתי נאלצתי לעבוד כסדרן עבודה במשך כמעט שנה.

באפריל שנת 1998 מלאו 50 שנה לקואופרטיב "הנגב"

קואופרטיב הנגב

מתוך הספר "קואופרטיב 'הנגב' בן 50

כתבה וערכה שוש פלג

קואופרטיב "הנגב" כשמו כן הוא, קואופרטיב לתובלה של אנשי "הנגב" והדרום. כיום כולל הקואופרטיב כ-230 רכבים כבדים כאשר חלקו הגדול מורכב מקבלני משנה. אך תחילתו היתה קואופרטיב של קיבוצים שנולד בשטח כתוצאה מאילוץ בהובלת אספקה סדירה. אמנם לכל קיבוץ היתה משאית להובלת תוצרת, אך הרעיון היה לרכז את כל המכוניות של המשקים ולהתארגן כקואופרטיב. בשנת 1947 התכנסו 21 גזברים ממשקים שונים בראשות צבי בן-אליעזר, אז מקיבוץ כפר מנחם, והוחלט על הקמת קואופרטיב "הנגב". נקבע כי כל קיבוץ מכניס לשותפות משאית ונהג. כל משאית היוותה מניה. לנירים היו שתי משאיות בהם נהגו במהלך

משאית 'סופר-וויט' של 'הנגב'.
מארכיון בארי

השנים: נפתלי, צבי קסלר, דבליה פרידלנדר ז"ל, מיקס, יוסף אחיטוב שעד היום ממשיך לעבוד כנהג מכלית חלב, ועוד כאלה שלא הוזכרו.

מספר יוסף: בשנות החמישים התקשינו מאוד לתכנן. גיששנו באפלה, הכל נעשה לפי חוש, אינטואיציה וכמובן חישוב הזמנים של שעות הנסיעה, ההמתנה, הפריקה וזמן החזרה. כך נקבע סידור העבודה. תקשורת לסידור עצמו כמעט ולא היתה אלא אם כן היתה זאת יוזמה אישית של נהג זה או אחר. המזוודה היתה ציוד קבוע בכל רכב. ימים רבים היינו נשארים מחוץ לבית ואי אפשר היה לטלפן ולהודיע. אפילו על הולדת סמדר התבשרתי רק לאחר 3-4 ימים. בתחילה הייתי באילת ואחר כך בתל אביב ושם קיבלתי את הבשורה מפי אריה גניסלב.

הקואופרטיב השתתף גם בבניית כביש סדום - דימונה. מספר מיקס: נסענו בשיירה בדרך לא מוכרת. התפתלנו ביו אבנים וירדנו בשיפועים מסוכנים. היה לנו ליווי של ג'יפ שנהגו היה נותן הוראה מתי לרדת להילוך נמוך. רק הירידה לסדום ארכה 4 שעות. מנסיעה כזו שהחלה לפנות בוקר היינו חוזרים למסמייה בחצות הלילה, ישנים במשאית ושוב יורדים. באמצע שנות החמישים התחיל "הנגב" להוביל חלב. החלב היה נשלח בכדים שהוצאו ביד מהמקרים במשקים. על הכדים חרטו באיזמל את שם המשק, ומהנגב היינו נוסעים לתל-אביב, לירושלים או לתל יוסף. עבודה זאת דרשה שעות רבות משום שהיה צורך להכנס לכל המשקים, אפילו בשביל שלושה כדי חלב. בקיצור להעמיס ולפרוק מידי יום 180 כדי חלב, לא היה זה תענוג גדול. לכן רבה היתה השמחה לקראת הגעתה של מכלית הנירוסטה הראשונה שהובילה חלב. נסעתי לל"ב"ם עין חרוד להביא את המכלית הראשונה, אספתי חלב בקיבוצים הראשונים שהיו להם מכוני חליבה: שובל ונירים, ולפתע עבודה של שעות, הפכה לדקות. התפתחות נוספת חלה עם הכנסת "המהפכים" (היברים) בשנות השישים ואחריהם הרמ-סע.

מי הפריח השממה

עם היציאה של יוסף לגימלאות פורסמה בפרוואר 2002 הכתבה הבאה מאת חגי פלג ועובדי "הנגב"

התחלת לעבוד ב"הנגב" בשנת 1953. ב-17 שנותיך הראשונות עבדת לפי הנורמות הנהוגות בקיבוץ ובתנועה הקיבוצית, שנתיים בעבודת חוץ, ושנה בבית הקיבוץ. באוגוסט של שנת 1970, חזרת לעבודה רצופה כנהג. בשנים: 1973-1986 שימשת כסדרן בסידור מגן. ומשנת 1986 ועד 31.12.2001 עבדת כמוביל חלב. עבדת ב"הנגב" למעלה מ-40 שנה בחברה, עובדה זאת כשלעצמה ראויה לציון מיוחד. לא היה זה מוגזם לציון כי אתה נכלל בנבחרת המצומצמת של הנהגים הוותיקים שעמדו על ערש החברה, בנו את היכולת והסטנדרטים של העבודה של החברה בגופם ובנפשם במסירות ללא גבול. רק על בסיס יכולת, מסירות והתמדה זו אפשר היה לבנות את החברה כולה.

בתפקידים השונים שמלאת, יוסף, הוכחת יכולת מקצועית טובה, טיפלת בפרטים וראית את כל התמונה, ידעת להבדיל בין עיקר לטפל, האחריות שגילית ללקוח ודרישותיו בענף

כל כך רגיש כמו הובלות חלב, היו לשם דבר. כן יוסף, נתת שרות טוב ומסביר פנים ללקוח ועל כך אתה ראוי לכל שבח. בתקופה של למעלה מ- 40 שנות עבודה נטו, אך טבעי שהיו פה ושם תקלות, הן תוקנו כולן ללא יוצא מן הכלל ובמאזן הכולל שלך ב"הנגב" כף הזכות גדולה לאין שיעור מכף החובה ותרומתך לחברה תיזכר עוד שנים רבות.

נברך את רוח'ה שנשאה בעול הבית בימי חול, בשבתות ובחגים, בצנעה, בהתמדה ואיפשרה לך התמקדות בעבודה.

ההלך היורד דרומה, היש את נפשך לדעת מי הפריח השממה, מי בנה בית, לך אל יוסף, סיפור עבודתו ב"הנגב" הוא סיפור לידתה ובנייתה של המדינה.

להתגבר על הקשיים

אחרי האסון ברפת ומותו של שפרון באתי הביתה ראיתי מה קרה והתגייסתי לעבוד ברפת במשך שנתיים. שלוש פעמים במהלך עבודתי ב"הנגב", חזרתי לרפת. פעמיים באופן רגיל ופעם בעקבות האסון. כמו כן עבדתי בנירים כחצרן שלוש שנים. חצרן באותם זמנים עשה הכל: איסוף אשפה במכלים של חצאי חביות. הייתי מתחיל את האיסוף בחדר האוכל וכך עובר וסוחב את החביות ושופך את האשפה לעגלה הגדולה. עבודת החצרן כללה גם תיקון הביוב, עבודות זגגות, נפחות, ועוד. מילאתי גם תפקידים חברתיים: ריכוז ועדת תרבות, ועדת חברים ומספר פעמים סדרן עבודה.

היה גם אירוע קשה סביב העבודה שלי ב"הנגב". אני ריכזתי ועדת-תרבות במשך שתי קדנציות ארבע שנים ורציתי לחזור לעבודת האהובה ב"הנגב". בשיחת-קיבוץ החליטו שאמשיך לרכז את התרבות. אני כעסתי מאוד ולא הסכמתי עם ההחלטה. הרי יש חברים שלא עושים שום תפקיד, ואני שעושה, מדוע אינני יכול לאחר שמילאתי את חובתי לחזור להגה שאני כה אוהב? הכעס היה כה גדול שממש עמדתי לברר אפשרות לעזוב את נירים. באתי בדברים עם הדוד שלי, אח של אמי, שמואל, אביו של קוטי. בערב לפני נסיעתי לת"א, הגיע אלי אבינועם אבני. הוא ישב אצלנו ערב שלם ולא ויתר. אני הרגשתי פגוע מאוד, הוא אמר לי: "יוסף אתה עם שני ילדים לאן אתה הולך?" אבינועם הוא היה כל יכול בנירים. הוא לחם את מלחמתי, וחזרתי בי מהחלטתי לעזוב וגם חזרתי ל"הנגב". להחלטה להשאר בנירים שותפה גם סמדר. היא טענה שתשאר בנירים גם אם יחליטו הוריה לעזוב.

האופניים

הקשר של יוסף לאופניים הוא קשר משמעותי ביותר: אני עושה כל יום 17-18 ק"מ. מסלול אחד מנירים עד לתחנת הדלק שליד קיבוץ מגן, שם אני עוצר, שותה קפה מפטפט עם נהגים שהכרתי ב"הנגב" ואז מתחיל ברכיבה בחזרה לנירים. המסלול השני, עד כיסופים ובחזרה. לא תמצאו בחור בגילי בכושר כמו שלי. אני רואה מסביבי אנשים בני שבעים עם כושר ירוד יותר מזה שלי. כשעמדתי לעבור ניתוח לב פתוח לפני שמונה שנים, ד"ר הנקין שטיפל בי הופיע עם סטודנטים מחו"ל. הם בדקו אותי וכאשר ד"ר הנקין שאל אותם בן כמה אני, הם חשבו שאני בן שישים. התחלתי לנסוע באופניים כאשר עבדתי בקואופרטיב "הנגב". עבדתי שם בתור סדרן עבודה. ישבתי כל היום. לכן חיפשתי איך להפעיל את הגוף. התחלתי לרוץ כל יום עד צומת מגן וחזרה. בשלב מסוים זה התנקם בברך שלי אז עברתי לאופניים. זה אצלי חוק בל יעבור, אני חייב לרכב בכל יום. כך אני נוהג מגיל 72. היום אני בן 84. היתה רופאה אחת שרצתה להוריד אותי מהאופניים אך לא הסכמתי בשום פנים ואופן. כאשר אני על האופניים ואני רוכב, אני מרגיש חי.

יוסף בדרכים

16 ק"ם ביום על האופניים עם קפה בתחנת דלק, מסדרים ליוסף את הראש. וכנראה שגם את הלב. הוא אומר שנסיעה בצד שמאל בניגוד לכיוון התנועה, זה המתכון לבטחון. וואלה, מרצ משגעים פה את כולם.

מתי התחלת עם האופניים? בערך בגיל 30. עד אז הייתי רץ כמה פעמים בשבוע ואז הוספתי לזה גם אופניים. **אתה עוד רץ?** לא, הפסקתי עם זה בגיל 70 בהמלצת הרופאה שלי שאמרה שזה הורס לי את הברכיים. מאז אני ממשיך לשמור על כושר רק עם האופניים.

סליחה על החטטנות מתי היית בן 70? לפני 12 שנים. אבל לפני 8 שנים עברתי ניתוח-לב-פתוח לתיקון של מסתם, שזו כנראה תקלה גנטית אצלי. אחרי ניתוחים כאלה הרופאים אומרים שצריך להיזהר מפעילות קשה. אז מה אתה עושה? קם בבוקר, לא מוקדם, לובש וסט צהוב של כבישים, עולה על האופניים ונוסע ל"לוו" בתחנת פז ליד מפעלי 'חבל מעון'. אני עובר דרך הכביש הפנימי של בתי הספר ויוצא לכביש 232 כדי לא להכנס

לצומת מעון - כי קצת מסוכן שם. זה בערך 8 ק"מ בכיוון אחד. שם אני יושב רבע שעה ושותה קפה ואז חוזר באותה דרך.

רבע שעה מנוחה עם קפה, לא קצת מושחת? זה מספיק לי.

וזה כל יום? כן. בערך 500 ק"מ בחודש, וביום שאני לא נוסע - אני מרגיש פחות טוב. **אתה בן 82, אחרי ניתוח לב, עם המלצה לא להגזים בפעילות...?** כן, אבל אחרי הניתוח דיברתי עם פרופ' הנקין שעליו אני סומך בעיניים עצומות. סיפרתי לו מה אני עושה ואמרתי שאני רוצה להמשיך בזה. הוא אמר לי שאם אני באמת נהנה מזה - אני יכול להמשיך אבל לא יותר מזה. כאשר הייתי אצלו, לא מזמן, היו שם סטז'רים צעירים והוא הציע להם להעריך את הגיל שלי. הניחושים שלהם הסתובבו סביב שבעים. הנקין היה מבסוט, וגם אני.

למה שלא תיסע בדרכי שדות, אין מכוניות, פחות מסוכן... פעם הייתי נוסע בשדות עד ליד כיסופים באחד הסיבובים החלקתי ונפצעתי ואף אחד לא עבר שם, אז החלטתי שמוטב בכביש. אבל יש לי כללים. אני בדרך כלל בשוליים של המסלול הנגדי כך שאני רואה מה בא מולי ויכול לברוח מהכביש אם מישהו מתקרב. **יופי, עד 120.** לא, אני נוסע הרבה יותר לאט.

ארנון אבני

עלון "יחדיו" של נירים

בולים

הייתי אוסף בולים. יש לי בבית כמעט את כל בולי ישראל מקום המדינה ועד 1975. בתקופה זו כבר פחות מצאתי עניין בנושא. היו לי שני סוגי אוספים- מעטפות מבוילות שהדואר היה מוציא ואוסף של בולים חדשים שמעולם לא נעשה בהם שימוש.

הכיבוש

אחד התחביבים העיקריים שלי, במיוחד מאז שיצאתי לפנסיה, הוא כיבוש מלפפונים, זיתים, לימונים, אני גם אוסף ומפצח בוטנים ופקאנים- מפצח אותם, מבשל במי מלח, מייבש כמה ימים בשמש וקולה בתנור.

לפני שהראל היה מביא לי זיתים, הייתי יוצא לכרם הזיתים, פורס יריעה על הרצפה ומכה בעץ עם מקל. מה שנותן לי נחת רוח זה לחלק את הצנצנות, מעשה ידי לבני משפחתי ולחברים.

דאהרמה החתולה

לפני כתשע שנים קמתי בבוקר כרגיל. רוח'ה הלכה לעבודה ואני והחתולה שלנו, דאהרמה, נשארנו בבית. יצאתי לחצר והתחלתי לעבוד בגינה. הדבר הבא שאני זוכר זה שמישהו מלטף לי את הראש. אני פוקח את העיניים ורואה שאני שוכב על הבטן בתוך בוך ודאהרמה, החתולה שלי, בוכה ומייללת ומלטפת לי את הראש. היא העירה אותי. קמתי כולי מלא בוך. צלצלתי לאיילת, נהגת האמבולנס שלנו. התברר כי קיבלתי התקף לב. הגעתי לבית החולים ויצאתי משם אחרי ניתוח של החלפת מסתם ואבי העורקים. את שני הניתוחים יזם ד"ר יעקב הנקין שהיה רופא בנירים בזמנו.

האדם בקיבוץ

ב- 3.10.1986 ערכה אלישבע עם יוסף ראיון על מקומו של האדם בקיבוץ.

האדם יכול להשפיע על הנעשה בקיבוץ מעבר לשיחת הקיבוץ בכמה אופנים טוען יוסף: בכשרון הביטוי של האדם, אף אם איננו צודק בדבריו אך משכנע. בהשתתפות בהצבעה להכרעת החלטה לכיוון מסוים.

ועדות. הועדות הן הזרוע המבצעת במגזרים השונים של חיינו. לוועדות יש סמכויות גם ללא אישור השיחה, עצם היבחורן על ידי השיחה נותן להן הכשר(מה שנקרא שיניים) להחלטות שבתחום טיפולן. לדעתי מוסיף יוסף מעטים מאוד החברים שאינם מעוניינים

להיות שותפים בקבלת החלטות. יוצאים מכלל זה חברים אשר רואים עצמם נפגעים, או שנדמה להם שפגעו בהם. חברים אלה מוציאים עצמם משותפות ומעורבות בהחלטות, מדירים רגליהם משיחות קיבוץ ומשאירים לאחרים להחליט עבורם. אני נאמין שכל חבר המשתתף קבוע בשיחות מהווה גורם פעיל ושותף. יתרה מזאת, אני מאמין שאף אם דעותיו של חבר שונות מהמקובל ויש לו העוז להשמיע אותן, הוא עושה זאת לא כדי לנגח ולהרגיז. הוא עושה זאת מתוך רצון ואמונה לקרב אנשים לדעותיו ולנסות לתת פתרון בדרך שונה, בונה ולא הרסנית. ככלל אני חושב שאנו חיים במבנה חברתי שבו עבור הפרט מחליט הכלל ובעלי התפקידים שנבחרו על ידנו בצורה דמוקרטית.

במטבח לדוגמא - האקונומית והטבח מחליטים מה נאכל.

סדרן העבודה - יש לו מנדט לנייד את החברים ממקומות העבודה.

ובמישור היומיומי יש מיד פעם ויכוח אם מותר לעוזב בבואו לבקר לתת כמה בגדים לכביסה. או צורך של הורים לטלפן לבנים, צריך להיות מוקצב, אבל מוכר כצורך. הורים לבנים שעזבו זכאים להרגיש נוח במתן עזרות קטנות בלי שעינו של מישהו אחר תהיה צרה בהם או שיחשיבו להם זאת לחוצפה.

אהבתי והערכתי את הוותיקים

מאוד אהבתי והערכתי את הוותיקים. הם היו ישרים ומסורים בכל ליבם לעבודתם ולנירים. הרגשתי מאוד קרוב לשיפרון שאיתו עבדתי ברפת. היה לי קשה כשנהרג בהפגזה ב 1956. הייתי קרוב גם למוסה תנורי ולחיימקה ארד. הרגשתי הערכה רבה לסולו. היום אין אנשים כאלה נאמנים וישרים. אנחנו היינו בני 17 כשבאנו לנירים והם היו שש שנים מעלינו. הם היו סמל. אחרינו בא גרעין גדול הם היו צעירים מאיתנו ב 10 שנים: דובלה ואריה גוטשטט ועוד. חברים קרובים היום, אין לי ממש. אני מרגיש קרוב לאריה שרייבר, ליפקה ז"ל ולאליהו מלמד. יש כיום אנשים בנירים שלא הייתי בבית שלהם למרות שאני והם פה שנים רבות. האמת היא שכאשר עבדתי ב"הנגב" הייתי יוצא מוקדם בבוקר וחוזר בשעות אחר הצהריים המאוחרות ולא היה לי זמן לחברויות. היו ימים שהיו פעילויות תרבות היינו נפגשים לראות טלוויזיה כי לא היתה טלוויזיה לכל אחד בביתו. במהלך השנים בנירים נשאתי בתפקידים ציבוריים כי הרגשתי שאני צריך לתרום מזמני לקיבוץ זה משהו שמלווה אותי מחברת- הנוער. גם שם נהגתי להתנדב למשימות קבוצתיות. כשהייתי סדרן עבודה תפקדתי כ"פקק" בכל מקום שהיה חוסר בעובדים. הקדשתי זמן רב למצוא שומרים אחד בשער ושלושה לבתי הילדים. זה לא היה קל כלל ועיקר. עם זאת פעם היה לאנשים מוסר עבודה גבוה. למען האמת, מוסיפה רוח'לה, מי שלא היה לו

יוסף וסמדר

מוסר עבודה גבוה לא נשאר בנירים. יש לנו כיום שלושה בני 90. אנשים כמו אנשי השכבה הותיקה שלנו אין יותר. גם את מרה אהבתי. הוא היה איש ישר ומסור בכל ליבו לנירים ולעבודתו. אפילו את הפיצויים שקיבל מהשבי הוא מסר לקיבוץ בלי להניד עפעף.

לאחרונה קיבלנו לחברות 10 משפחות חדשות מתוכן גם משפחתה של ברק, נכדתנו.

אתה, שידוע לספר כל כך יפה

כאשר היית בן שבעים כתבה לך סמדר: "לפני שבוע בשבת אחר הצהריים כשחום איימים בחוץ התיישבתי לי במזגן עם עט ונייר וניסיתי לכתוב ברכה ליומולדת שבעים. ראיתי עד כמה קשה בכמה מילים להקיף שבעים שנה. מצאתי שיש כל כך הרבה דברים לספר, כל כך הרבה פרטים ותאריכים שאני לא מצויה בהם. לכן החלטתי להרים טלפון לאבא שלי ולבקש שישתף אותי בקצת מסיפורי ילדותו. התחלתי לרשום, לאחר שעה ויותר של שיחה הנחתי את הטלפון ומברכה שרציתי לברך נאסף חומר מדהים שלא מבייש שום אדם, שבעים שנה של עשייה, עבודה, תפקידים שונים ועוד ועוד. את המידע שאספתי איגדתי לחוברת עם תמונות. כמובן שלא את הכל הצלחתי להקיף, אך הכל נעשה מכל הלב ועם המון אהבה. אז אבא המשיך להיות ספורטאי על אופני מירוץ חדשים שאותם תקבל מאיתנו והעיקר להנות מהחיים. מזל טוב ועד מאה ועשרים. באהבה מכולנו."

ביום ההולדת השמונים שלך היא הוסיפה: "אתה בודאי יושב ולא מאמין בעצמך איך עברו 80 שנים מאז שהגעת לעולם, אבל כן הם עברו ובודאי שלא בחסד אלא בזכות!"

אתה, שידוע לספר כל כך יפה וזוכר כל פרט כאילו קרה רק אתמול בבוקר. אתה יכול לספר לנו באריכות ובפרטי פרטים על כל מה שעבר עליך בילדותך בנצואלה, בנעורייך בירושלים, ובכפר מסריק. על היותך בחור צעיר שרק מגיע לקיבוץ נירים בגרעין "ארזים", על עבודתך בקואופרטיב "הנגב" במשך 50 שנה, על כל לידה של כל אחד מילדיך, מתי, איך, ומה (גם אם לא היית פיזית בלידה) על תפקידיך הרבים שמלאת בקיבוץ: סדרן עבודה, רכז תרבות מרכז ועדת קליטה ועוד. איך אפשר חג פסח ללא הקראת הכוסיות המסורתיות "כוס ראשון"!

לצערי, הזיכרון שלי כנראה פחות טוב משלך וגם את היכולת לספר סיפורים לא ירשתי

ממך. אבל יש סיפורים וזיכרונות ילדות שאי אפשר לשכוח: אני זוכרת שהיית אבא חזק ויפה ולמרות שלא גדלת עם אמא שתלמד אותך לחבק ולאהוב, כי היא נפטרה כשהיית תינוק, ואבך נרצח ביפו כשבא להוציא את חפציו מהנמל בהיותך ילד קטן. ידעת להיות אבא חם, מחבק ומנשק, אבא שמספר סיפורים לפני השינה. בימי הולדת כל הילדים בקבוצה, רק מחכים שתספר להם כל שנה מחדש את הסיפור על ציונה והעין המקולקלת וכולם צוחקים עד דמעות. זוכרת שהיית מדריך לריקודי עם ולימדת את חברת הילדים לרקוד את "שאתם מים בששון"... ויותר מהכל, כמה קשה היה לי להפרד מכם בהשכבות בבית הילדים. זוכרת, איך אני יוצאת החוצה וקוראת לכם שתתנו לי "רק עוד נשיקה אחת". אבל אסור היה לכם לחזור כי אביבה בוסקין הגנת לא הרשתה זאת. אתם ממשיכים ללכת לחדר האוכל לארוחת הערב וממשיכים לשמוע את הבכי גם כאשר אתם נכנסים פנימה. עם זאת כאשר בגרתי והייתי במוסד החינוכי וסיפרת לי שאתם עומדים לעזוב את נירים, הודעתי שאני נשארת בנירים. אתם ויתרתם בשבילי ונשארתם. היו ימים אחרים והיום הכל נראה מאוד רחוק, משונה ומוזר, אבל אלה היו הימים של אז.

בשנים האחרונות, מאז שהתחילו הדיבורים של שינוי הקיבוץ, המעבר להפרטת המזון בחדר האוכל ולאחר מכן הפרטת הקיבוץ בכלל עברת תקופה לא קלה. הדאגה לעתיד הקיבוץ הטרידה אותך מאוד ולא נתנה לך מנוח. בכל ביקור שלי בביתכם בנירים שיתפת אותי בדאגותיך והרגשתי שהדבר עולה לך בבריאותך. לאחר מאבק ארוך, שיחות קיבוץ שלא ויתרת עליהן כדי להיות מעודכן בכל מה שנאמר ונעשה, "עשית חושבים" והבנת שאתה צריך לשנות את גישתך. התרככת והצבעת בעד השינוי, למרות שעד היום אינך שלם עם המהפך.

היום כשהגעת לגיל 80 אתה שומר על בריאותך ככל האפשר, אתה נראה מיליון דולר לגילך. אתה רוכב על אופניים כל יום ולא מוותר לא לגיל ולא למזג האויר. אתה נהנה לפנק את החברים והמשפחה בפקאנים קלויים במלח, בזיתים כבושים, שאפילו בחנויות דליקטסים אין כמוהם לטעם. מלפפונים חמוצים בצנצנת זכוכית, סברס מקולף בקופסה ועוד מיני הפתעות מהפתעות שונות. פעמיים בשבוע אתה נוסע לשמוע הרצאות "בנוה אשכול" עם בני גילך. מתמנה להיות "נאמן נווה אשכול", ונהנה בכל פעם מחדש. מעל לכל אלה אתה דואג ומטפל באמא, בבעיות הבריאות שלה, לוקח אותה לכל בדיקה וקובע את התורים עבורה. אין ספק שאתה משמש לה פה ואוזניים. אבא, אתה יודע להקשיב לכל אדם וחבר בקיבוץ שזקוק לאוזן קשבת ולעצה. כן, כזה אתה, ועל כל אלה אנחנו רוצים לומר תודה. על שהיית ואתה עדיין אבא טוב, חם שידוע להקשיב, ליעץ, ששמח תמיד לעזור, לתת ובעיקר לפנק.

אז מה נאחל לך אבא? שרק תמשיך להיות בריא, פעיל ונמרץ כפי שאתה, תמשיך להתעניין, לגלות, להקשיב... לרכב על אופניים את כל 16 הק"מ יום - יום, שלא תוותר על שום דבר. תמשיך אבא לשמור על קשר עם כל עשרת נכדיך וששת ניניך, שהם יקרים לליבך ולליבה של אמא בדרככם שלכם - ועל כל אלה גאותכם.

מזל טוב, יומולדת שמח וכל טוב, אוהבים מאוד.

סבא, בשבילי אתה מודל לחיקוי

אתה חוגג 80 אביבים, אולי סתווים, מי יודע? הרי אין לך תאריך לידה מדויק... כזה אתה על זמני. אני בכלל חושבת שסתם בטעות הוסיפו לך איזה 10-20 שנה. הרי אתה כל כך צעיר ברוחך, בכושר של נער בן 18 (הלוואי עלי כל יום ליום yellow" וחזרה באופניים), ונראה מיליון דולר!!

מאז שאני זוכרת את עצמי אהבתי לבוא אליכם, תמיד מפנקים, מקשיבים, מתעניינים... כשהייתי בת חמש אבא ואמא טסו לחודשיים לארצות הברית, טלי ואני נשארנו אצלכם, אני יודעת שלא היינו קלות. בכל שבת בשעה שש הלכנו לבית תינוקות לחכות לשיחת טלפון מההורים... כל לילה רבנו את מי תשכיב לישון כי הסיפורים שלך הכי שווים! כשהיינו קטנות היית לוקח אותנו במכלית החלב ליום כיף בתנובה. כשהייתי בקורס רכיבה על סוסים "כנות" היית נכנס עם המכלית הגדולה כמעט כל יום להביא לי שתייה וצ'ופרים. במשך שנים כאשר הייתי הולכת לאורווה בנירים היית משאיר לי במקרר של המכלית פחית שתיה וחטיף, כי כזה אתה אוהב לפנק ולתת.

כאשר טסתי לדרום אמריקה היה ברור שאגיע לונצואלה. אחרי טיול ארוך ביבשת סיימתי שם את הטיול. זו היתה חוויה ייחודית, זה היה ממש טיול שורשים עבורי. פגשתי את דוד שמואל דודך.

ראיתי לנגד עיני אותך בגיל 90... הרגע המרגש ביותר עבורי היה כאשר סמי לקח אותי לבית הקברות היהודי. חיפשנו יחד את הקבר של אמך, מצאנו אותו. עמדתי ביבשת רחוקה כל-כך, זרה, מול האותיות בעברית: רבקה חטב. הרגשתי סגירת מעגל, איזה עולם...

סבא, בשבילי אתה מודל לחיקוי, אדם עם סיפור חיים מרתק, שגם יודע לספר וזוכר כל פרט. עברת חיים לא קלים. היו בחייך עליות ומורדות. היו רגעים משמחים ורגעים קשים וקשים מאוד. עם זאת אתה תמיד שומר על אופטימיות, על חיוך, חיוך מהלב שמקרין עליך ועל הסביבה (חיוך שנטמע אפילו במסתם החדש שלך...)

מאחלת לך מכל ליבי בראש וראשונה בריאות, כי באמת שזה הכי חשוב! תמשיך להיות אופטימי, מאושר בחלקך, שמח ומשרה אווירה טובה ונעימה סביבך. איש שיחה, יודע להקשיב ולייעץ.

בהמון המון אהבה לירז.

רוח'לה ילדה קטנה לבד בעולם

סיפורה של רחל כפי שסופר ללירז ביום השואה בנירים 2017

נולדתי בשנת 1933 לרבקה ואפרים בריגר, בעיר בריסל שבבלגיה, אחות תאומה לצבי, ולנו אחות המבוגרת מאיתנו בשנתיים בשם שרה.

הורי נולדו בפולין (אבא בקרקוב ואמא בורשה) הם עזבו לבלגיה עוד לפני שנולדנו, אבא היה סנדלר, היתה לו חנות נעליים בבית, אמא עבדה בבית חרושת לשוקולד, שנאנו שוקולד כי תמיד היה. נשארה לנו משפחה גדולה בפולין, והם היו באים לבקר אותנו בבלגיה. בחזית הבית היתה חנות הנעליים ובהמשך היה הסלון וחדרי השינה, אני זוכרת ספה גדולה שהיתה נפתחת, שלושתנו ישנו על הספה הזו.

אני זוכרת שבגיל 4-5 היו לנו כינים ואמא עשתה לנו קרחת, הלכנו עם כובעי ברט כדי להסתיר את הקרחת.

בשנת 1940, לאחר פרוץ המלחמה החליטו הורי לעזוב את בלגיה ולברוח לצרפת, הייתי אז בת 6, אני זוכרת שהורי לקחו כמה שיותר דברים כי חשבו שתהיה מלחמה רק בבלגיה, הייתי ילדה עקשנית נורא, הלכתי בנעלי בית שגרמו לי לשלפוחיות ברגליים, אז הושיבו אותי על העגלה מעל ערימת המזוודות. בדרך פגשנו גרמנים, ואנגלים. כשהגענו לצרפת אחרי הליכה ממושכת ברגל, התברר שהגרמנים כבר פלשו לצרפת. חיינו בצרפת במשך חצי שנה, אפילו הלכנו לבתי ספר, אחרי חצי שנה חזרנו לבלגיה, לבית שלנו עם כל הפקלך ובמשך שנתיים נוספות חיינו חיים כמעט רגילים.

רוח'לה באמצע למטה עם אחותה שרה (מימין) וחברותיה במנזר בבלגיה

אני זוכרת שענדנו טלאי צהוב, אמא היתה מסתירה אותו עם התיק שלה, אנחנו היינו גאים בטלאי ובהיותנו יהודים. כעבור שנתיים אמא הבינה שהמצב מתחיל להיות מסוכן למשפחה היות והשכנים שלנו ידעו שאנחנו יהודיים, (אמא היתה אישה חזקה מאוד, היא היתה מקבלת את ההחלטות בבית) ההורים שכרו דירה במקום אחר, נשארנו בדירה זו מספר חודשים. המצב החמיר, אמא שלי התייעצה עם הדודים, היא לחצה עליהם להסתיר לפחות את הילדים של המשפחה, אני זוכרת דודה אחת שהיו לה שתי ילדות קטנות, אמא שלי ייעצה לה להכניס את הילדות למנזר, היא אמרה שהיא מעדיפה למות מאשר למסור את הילדות שלה ולהפרד מהן. בהמשך המלחמה היא נספתה ביחד עם הילדות.

כשלא היתה עוד ברירה, אמא החליטה להכניס אותנו למנזר של נזירות דומיניקניות-מסדר. אחותי ואני היינו יחד, את אחי הכניסו למנזר אחר כמובן. לפני המלחמה היה המנזר פנימייה של בנות טובים מאנגליה ומגרמניה, למדו שם נצרות והתנהגות נאותה, זה היה מנזר ענק. מאוד אהבתי את המנזר ואת הנזירה שטיפלה בנו, שמה היה מר סרפין (Mere Serafine) אני הייתי הכי קטנה ומפונקת, הנזירות החליטו לחנך אותי, בעיקר באוכל- הנזירה הקציבה לי 20 דקות לארוחת בוקר ו-30 דקות לארוחת צהרים, אם לא הייתי עומדת בזמנים היו שולחים אותי לישון לבד באולם השינה של המנזר- זה היה אולם גדול שמחולק לחדרונים. מרוב פחד שלא אצליח לסיים את כל האוכל בזמן הייתי בוכה וכמובן שלא הייתי אוכלת- אז קיבלתי את העונש מראש.

הנזירות נתנו לי במתנה בובה של קוף, זו היתה הבובה היחידה שהיתה לי, הן אמרו לי שבכל פעם שאני בוכה אסתכל על הבובה ואראה איך אני נראת, זו היתה הדרך שלהן לחנך אותי שלא אבכה. במנזר היה סדר יום קבוע, קמים בבוקר, מתפללים, מטיילים בגן הגדול, קוטפים פירות מהעצים, וחוזרים ללמוד. שמי במנזר היה לוסר פטרס, ענדתי צלב ואהבתי את ישו, אחרי שעזבתי את המנזר המשכתי להתפלל במשך כמה שנים כי האמונה היתה גדולה. אני זוכרת שפעם אחת אחותי ראתה את אמא שלנו עומדת מאחורי חלון ומביטה בנו, מסתכלת איך אנחנו משחקות בגן, אחותי הסתירה את זה מהנזירה וקיבלה עונש, פחדו מאוד שהזהות שלנו תחשף. ככה עברו 3 שנים, היינו 6 יהודיות שהסתתרו במנזר תחת זהות בדויה של ילדות נוצריות, למדנו להתפלל ולאהוב את ישו ואת מריה וככה עבר הזמן עד גמר המלחמה בשנת 1945.

בסוף המלחמה הגיעו שני דודים להוציא אותנו מהמנזר, הם סיפרו לנו שהורינו נרצחו באושוויץ. את שרה אחותי הגדולה לקח דוד אחד, את צבי אחי לקח דוד שני ואני נשאיתי לבד, לא היה מי שיאמץ אותי, הייתי ילדה שובבה ואני חושבת שזו הסיבה שאף דוד לא רצה לקחת אותי. אז התחילו החיים הקשים עברתי מבית יתומים אחד לשני, ילדה קטנה לבד בעולם. ניסיתי לברר מול הצלב האדום מה עלה בגורל הורי, התברר שהם נתפסו ברחוב, בסמוך לדירת המסתור ששכרו, וכפי שאמר לי דודי - הם אכן נספו באושוויץ. כמה שנים לאחר מכן, בת דודה של אבא שלי לקחה אותי אליה תמורת תשלום שדודי העביר לה, היא שלחה אותי פעם בשבוע ללמוד יידיש על מנת להשכיח ממני את המנזר ואת הנצרות. בשנת 1949 אחי ואני החלטנו לעלות לארץ עם 'עליית הנוער', עלינו באונייה 'עצמאות', ההפלגה היתה נוראית והיתה לנו מחלת ים. הגענו לחיפה למחנה עולים, כשהגיעו נציגי

"השומר הצעיר" הם לקחו אותנו לקיבוץ משמר העמק של "השומר הצעיר", נשארתי שם עד גיל 18 ואז התגייסתי לנח"ל. בצבא חילקו אותנו לקבוצות, את הקבוצה שלי שלחו לנירים שבנגב, כשהגענו לנירים התחלתי לבנות כי הרגשתי שלא אחזור לחברים במשמר העמק. בנירים הכרתי גבר יפיפה בשם יוסף, התחתנו ונולדו לנו ארבעה ילדים, 11 נכדים ו-13 נינים.

היום אני טופחת לעצמי על הכתף, הנקמה הגדולה שלי בהיטלר היא בכך שהקמתי משפחה גדולה בארץ.

היא היתה יפה מאוד

בשנת 1952 הגיעה לנירים קבוצה מחברת הנוער של משמר העמק. בקבוצה הזאת היתה רוחל'ה בריגר. רוחל'ה הגיעה לארץ שנתיים קודם לכן, מבלגיה, שם עברה את השואה במנזר. כאשר היא הגיעה לנירים נוצר בינינו מיד קשר. במסגרת הנח"ל היא היתה צריכה לעבור לגבעת-עוז. אבל היא לא הסכימה לעבור, היא גרה איתי. היא לא יכלה לעזוב אותי, אומר יוסף בצחוק. (ורוחל'ה לא מאשרת את הגרסה...) כאשר היא סרבה לעבור שפטו אותה על עריקות ואנחנו כתגובה לכך נסענו לבאר שבע להתחתן. היא היתה יפה מאוד. ורוחל'ה מוסיפה- גם הוא היה יפה וצעיר.

את החתונה ברבנות עשינו כלאחר יד. לא קניתי טבעת או שמלה, את הכל השאלנו. עדים היו שני אנשים שאספתי ברחוב. הלכתי לבית-קפה ומצאתי שם את אבוטבול שהיה אצלנו בנח"ל. הלה קרא לחברו ובאו לרבנות להעיד שאנחנו רווקים. בחתונה עצמה היה כיבוד של סנדויצ'ים וממרח דגים שחולקו חופשי בחדר האוכל. במהלך הטקס הייתי צריך לשבור כוס. היה לי חבל על כוס איכותית ולכן לקחתי כוס של "תיטיים". זוהי כוס עבה

רוחל'ה

יוסף ורוחל'ה בחתונה של קוטי ואילנה

במיוחד שהיתה מיועדת לממרח כלשהו. אני זוכר שהיה חול רך בחצר הרבנות והכוס שקעה בו ולא הצלחתי לשבור אותה בקלות. זה היה בחורף בינואר. הרב העביר את הכוס למכסה של בויב ואני כמעט ששברתי את הרגל, אבל שברתי את הכוס. אך חשוב במיוחד, לא בזבזתי כוס לשתייה!

הסיפור של רוחל'ה הוא סיפור עצוב מאוד. זה לא פלא שנקשרנו במהירות. היא רצתה להרגיש מה זה

בית. זאת הרגשה שלא היתה לה מעולם. רוחל'ה נולדה בבלגיה בשנת 1933. כאשר נפוצה שמועה כי הגרמנים עומדים לכבוש את בלגיה, לקחו הוריה אותה את אחיה התאום, צבי, הם היו אז בני שבע שנים

רוחל'ה במכבסה

ואת אחותה הגדולה שרה. ההורים העמיסו את המשפחה על עגלה ונדדו לצרפת. כאשר הגיעו לצרפת התברר להם שצרפת נכבשה קודם לכן על ידי הגרמנים. הם חזרו לבלגיה אך התברר כי ביתם נתפס על ידי גויים. לאביה של רוח'לה היו 11 אחים. אמה היתה אישה חזקה ודומיננטית היא החליטה שיש להציל את שלושת הילדים את צבי, רחל ושרה. האם מסרה אותם למנזר שם הסתתרה רוח'לה בימי המלחמה, והם אכן ניצלו. זאת בניגוד לבני משפחה אחרים שלא נפרדו מילדיהם וניספו כולם יחד. שרה חיה ביבנה אצל בנה. צבי גר בחיפה.

אני זוכרת, צוחקת רוח'לה בעת פגישתנו, ופונה ליוסף, שפעם אחת לקחת אותי לתל-אביב לבקר את קותי, בן דודך. אתה, עלית לביתו של קותי, ואני התביישתי לעלות ונשארתי בכיכר דיזנגוף. אך קותי לא ויתר, ירד למטה ולקח אותי אל ביתו. עד היום יש ביננו קשר אמיץ. הוא קנה לי כל מיני דברי מותרות. פעם בגד-ים יפה, אדום ושחור וצנצנת לפרחים. התחתנו אחרי חצי שנת היכרות וסמדר נולדה כעשרה חודשים אחרי החתונה. יוסף היה פחדן גדול בכל לידה הוא לא היה משום מה. כשסמדר נולדה הוא היה נהג ב"הנגב" ולכן לא היה בלידה. הייתי באילת, מתגונן יוסף, זה נכון שהאחות אמרה לי אז שאשתי צריכה ללדת. אבל אני אמרתי שלפי התאריכים יש לה עוד שלושה שבועות ונסעתי לאילת כנהג ב"הנגב".

כעבור כמה ימים לקח אותי לביה"ח, דובלה פרינדלנדר, במשאית. אשתו של שאול גבעולי, אסתר, החזיקה לי את היד. כשאל נולד אולי היית וכשעופר נולד היית בכנס רכזי תרבות. יוסף נזכר, אני זוכר שבאתי לחדר שלי בגבעת-חביבה והיה לי פתק כתוב: מזל טוב, נולד לך בן.

בצעירותי, נהג אחי צבי לומר לי- תהיי יפה ותשתקי. ובאמת הייתי יפה מאוד כשהייתי צעירה. אני באתי לכאן בטעות. במקום ליד מרדכי, באתי לנירים והסתנוורת מיופיו של יוסף. ויתרתי על חברי בשבילו אבל היה שווה. יש לנו היום 10 נכדים ו11 נינים. זאת הנקמה שלי בהיטלר-משפחתנו.

במשך שנים רבות עבדה רוח'לה במכבסת הקיבוץ. ולאחר מכן עברה לתיקון הבגדים הקרועים במכונת התפירה עד יציאתה לגימלאות. רוח'לה נוהגת לצעוד ולהתעמל בכל יום, מקיימת אורח חיים בריא, מבקרת את בניה ונכדיה ודואגת לכולם.

סמדר ואמוץ

סמדר

סמדר בתנו הבכורה, הקימה משפחה יפה. נשואה כיום לאמוץ. ולה שלושה ילדים מנישואים קודמים, לירז, טלי ואלון. סמדר, גרה כיום

בכפר-עזה. סמדר עבדה שנים רבות כמטפלת תינוקות. את החינוך המשותף עברה סמדר בקושי רב. כיום אני מצטער וכועס על עצמי שהסכמתי לשיטת החינוך הזאת. סמדר היתה בוכה מידי ערב כאשר השארנו אותה בבית הילדים. כאשר נפרדנו ממנה היינו מבטיחים לה שנחזור לומר לה לילה טוב. אך כאשר חזרנו המטפלות לא הסכימו שנראה אותה שוב. היום אני לא מבין איך הסכמנו להפרד כך מבתנו, אבל אז, זאת היתה הדרך שכולנו הלכנו בה. זה שבר את ליבי. אני אוכל את עצמי עד היום איך הסכמתי לכך.

לירז וערן עם אורי, יהל ומיקה

טלי, ושרון עם עמית, רועי, אופיר ואור

סמדר מספרת: אני זוכרת שאמא היתה בהריון מאוד רציתי אחות. והנה נולד לי אח. רציתם לקרוא לו איתמר ואני התעקשתי רציתי את השם איל.

יש לי זכרונות קשים מאוד מילדותי בחינוך המשותף. אני זוכרת את הקושי להפרד מההורים מידי ערב. ההורים נהגו באותם ימים להלביש לנו פיז'מות, לספר סיפור ולהפרד מאיתנו. אני זוכרת את עצמי עומדת מחוץ לבית הילדים בוכה את עצמי לדעת, וצורחת לכיוון חדר האוכל ומבקשת עוד נשיקה אחת. עליך אבא, יוסף, מספרים שהיית מאוד חזק. והיית מחזיק את הילדים על יד אחת.

סמדר מוסיפה, לא שאלנו את ההורים מעולם על ילדותם, והם לא סיפרו, זה לא

אלון וליף עם זיו

היה נהוג. על השואה לא היה נהוג לדבר כדי לא לצער את הניצולים. לראשונה שמענו את סיפור השואה של אמא רק כאשר הנכדים התחילו לערוך את עבודות השורשים שלהם. עם זאת אני זוכרת שקוטי ואילנה היו באים לבקר אותנו מידי פעם מחו"ל, ואבא היה מתרגש מאוד. אני זוכרת שהיינו כולנו מתכנסים לקראת בואם. נראה לי שקוטי היה כמו אח לאבא. עוד אני זוכרת שההורים נסעו לחודש ימים לארה"ב ולונצואלה, עומרי שהיה אז קטן נשאר אצלנו. הוא מאוד התגעגע אליהם. כאשר חזרתם שלוש מזודות היו מלאות במתנות.

אבא היה רקדן מעולה ואף מורה לריקודי עם. ילדי הכיתה שלי חיכו בכיליון עיניים ליום ההולדת שלי. אבא היה מספר להם מידי שנה את הסיפור המצחיק על ציונה והעין המקולקלת.

משפחתה של סמדר

לירז, נשואה לערן ולהם שלושה ילדים- **אורי, יהל ומיקה**
טלי, נשואה לשרון ולהם ארבעה ילדים- **עמית, רועי, אופיר ואור**
אלון, נשוי **ללילך** ולהם בת- **זיו**

איל

איל, בננו השני, נשוי לגילי והם חברי נירים. ילדיהם פאר, ברק וסהר. איל עובד בחברת "מאיר", יבואנית רכבי וולבו. איל מדריך נהגים שרוכשים משאיות חדשות ומשוכללות. לכל משאית חדשה שמיצרת חברת וולבו נקרא איל לחו"ל כדי ללמוד על החידושים האחרונים. לאחר מכן הוא בא ארצה ומלמד את הנהגים החדשים. גם לאיל לא היתה אהבה גדולה לחינוך המשותף. בילדותו נהג איל לברוח בכל לילה לחדר ההורים, ואנחנו, על פי חוקי

המערכת, החזרנו אותו לבית הילדים. באחד הלילות ברח איל הביתה ונכנס בטעות למיטה של דודתו שרה, שהתארכה באותו זמן בבית. בנערותו היה איל שובב גדול מסכימים ההורים. לימודים היו ממנו והלאה. אך היה לו זיכרון מעולה. אני זוכר, מספר יוסף, שנסעתי עם איל לירושלים. הוא היה אז אולי בן 5. מול העיניים שלנו נסע אופנוע במהירות מטורפת. כשהגיע לסוף הכביש ורצה לפנות, החליק בבת אחת והשתטח על הברזלים שבצד הכביש. שנים אחר כך נסעתי שוב עם איל באותה הדרך לירושלים, פתאום הוא אומר לי "אבא אתה זוכר את האופנוע שהתרסק כאן?" הייתי כל כך מופתע שהוא זכר את המקרה, ובדיוק במקום שבו זה קרה. פעם חזר איל הביתה כשחולצתו ספוגה בדם ובראשו פצע גדול. אייל לא הסכים לגלות לנו מה קרה ואיפה נפצע.

עד היום אני לא יודע מה קרה אז... איל היה ילד שתקן ולא אהב לשתף... אחרי הצבא עבד איל בגד"ש ואף ריכז את הענף. עם השנים ראיתי, מוסיף יוסף, שאיל מתקשה לאהוב את עבודתו כפלח. הצעתי לאיל שיבוא לעבוד כנהג. לקחתי אותו איתי אחת לשבוע במכלית החלב יחד עם עוד כמה בחורים. הבאתי אותם לקיבוץ רבדים ומשם היתה להם הסעה לקרית-שמונה שם למדו נהיגה ברכבים כבדים. איל מוכשר, עם זאת, לא האמנתי שיגיע להישגים כה גדולים מבחינה מקצועית, ואני גאה בו.

איל מביט בתמונה בשחור לבן בה מתוארים יוסף ורוחל'ה יושבים על הדשא ומאזינים לרדיו. איל נזכר כי זה היה טקס קבוע של האזנה ליומן השבוע בשבת בבוקר. היו מוציאים את הרדיו ומקשיבים על הדשא בחוץ. איל מוסיף סיפור: היה ברשות אבא אוטו

פאר והראל עם פקאן, גפן וצבר

מ"הנגב" כאשר היה סדרן. זה היה רכב פרטי אך מאובזר היטב. באחד הימים לקחתי אותו כדי לנסוע לבקר את גילי. באחד הצמתים איבדתי שליטה על הרכב התהפכתי שלוש פעמים והרכב, מת מוות קליני. לא סיפרתי את מלוא הפרטים אבל אבא הבין בעצמו. כאשר קיבל רכב חלופי ברמה פחותה, עופר התלונן על הענין, אבא אמר לו: "שאל את איל מדוע הוחלף האוטו." עוד מוסיף איל בעניין אחר. אנחנו עזבנו את הבית ועומרי שהיה צעיר מאיתנו נשאר עם ההורים לבדו. הוא היה עושה שמות בבית המסודר והמבריק של אמא. כאשר רצו לאיים עליו, אמרו לו שלא נבוא הביתה לבקר אותו. הוא היה מאוד קשור אלינו ואל סמדר.

משפחתם של איל וגילי

פאר, נשואה להראל ולהם שלושה ילדים- **גפן**, **פקאן** ו**צבר**
ברק, נשואה לאיתן ולהם שני בנים-
שוהם ו**ענבר**
וסהר עדיין רווק, עובד ומטייל בעולם.

עופר

עופר, בננו השלישי, נקרא כך מכיוון שאחרי לידתו, ראתה רוח'לה, דרך חלון מחלקת היולדות בסורוקה, פסל יפה של עופר על הדשא, אגב הפסל קיים עד היום. בילדותו ובנעוריו אהב עופר את הקבוצה החינוכית אליה השתייך. הוא אהב להתחנך במסגרת המשותפת בעיקר את החברים היה המנהיג בקבוצה, הרוח החיה של חברת הילדים. תמיד היה פעיל בחגים- בונה סוכה בסוכות, מרים את מפקד האש ביום העצמאות. אהב ואוהב עד היום לעסוק בספורט. בצבא התקדם בשרשרת הפיקוד. הגיע לדרגת סגן - אלוף בשריון, והיה מג"ד וסמח"ט. כאשר סיים עופר את הצבא הוא נסע לאוסטרליה לשלוש שנים. כשחזר ארצה השקיע את הכסף שחסך שם, בהקמת עסק עצמאי. עופר קנה טרקטורים וקומביינים והתמחה בקומביינים של בוטנים. כמובן שאת ההשכלה החקלאית הבסיסית רכש בנערותו ובבגרותו בשדות נירים. עופר תיכנן ובנה כלי לשליפת בוטנים המסוגל לשלוף בוטנים גם באדמות כבדות מה שלא התאפשר בעבר בגלל פחת מאוד גבוה של בוטנים ופתרון זה מאפשר היום לגדל בוטנים גם באיזורים שבעבר לא גידלו. עופר חי כיום במושב "חרב לאת". זהו מושב של יוצאי הבריגדה היהודית שהפכו את החרב לאת במלוא משמעותה של המהפכה המופלאה הזאת. עופר נשוי לסיגל יש להם ארבעה ילדים, ים, יהלי, נוהר וגוני. כשים היה פעוט נולד לו אח קטן בשם -עילי. עילי נולד עם מחלה גנטית ונפטר בגיל 4. עופר גר רחוק, אך אנחנו משתדלים להפגש כמה שיותר, בחגים ובימי הולדת.

עופר נזכר שבאחד הלילות חזר מהצבא. לא היתה באותם ימים תחבורה מסודרת לנירים. היה לי טרמפ, הוא נזכר, שהוריד אותי ברעים. עמדתי שם בחושך מחכה בכל ליבי לרכב שיעבור ויביא אותי לנירים. הנה עובר רכב שאני מזהה בודאות שהוא של נירים. הרכב מאט משתהה וממשיך לנסוע. מי היה ברכב לדעתכם? אבינו יוסף. כאשר הגעתי לבסוף הביתה, אמא החוירה, היא זיהתה אותי וכעסה על אבא כעס רב על שלא עצר. יוסף מוסיף, דבר דומה קרה לי לא מזמן עם נכדתי ברק. חזרתי מבאר - שבע. בצומת אופקים עומדת חיילת צעירה ויפה ומבקשת טרמפ. אני על פי איסורה של אמא, שלא לקחת טרמפיסטים, חולף על פניה מבלי לזהות אותה. היא, אוי לאותה בושה, מצלצלת אלי ומביישת אותי על שלא עצרתי לה.

על ההגנה של יוסף על גוריו מספר עופר את הסיפור הבא: באחד הימים היה עלי להביא לבריכת השחיה מכסה של הביוב. הגעתי לשער האחורי של הבריכה פתחתי אותו ונכנסתי עם המכסה לבריכה. אמנן

דגיאלני שהיה מרכז המשק באותם ימים, גער בי שאסגור את השער. אני המשכתי בדרכי להניח את מכסה הביוב במקומו. דגיאלני לא היסס וסטר לי על פני סטירה אדומה ומצלצלת. אבא יוסף שהיה עד לאירוע לא איבד את עשתונותיו הגיע במרוצה ודחף את דגיאלני לשיחים. יוסף מיד מצטדק וטוען: זאת היתה הפעם הראשונה והאחרונה שהרמתי יד על אדם. אחרי האירוע הזה לא דיברנו שנתיים, דגיאלני ואני.

יוסף נזכר, נהגנו להכין אתכם פיתות בחוץ. היה לנו דיסק שעליו הנחנו את הפיתות לצליה. עופר היה אז בן שלוש. אני לקחתי את הדיסק וניקיתי אותו עם ניר עיתון, וכשסיימתי הנחתי על האש. פתאום אני שומע צעקה נוראה. עופר הניח את ידו הקטנה על הדיסק גם הוא רצה לנקות את הדיסק כמוני.

פעם קנינו לעופר אופניים ליום ההולדת שלו. הוא לא שם לב, עלה עם הגלגל הקדמי על מקל והתהפך. הוא שבר ארבע שיניים קידמיות.

עופר מספר:

אני זוכר שהיתה לאבא משאית סקניה מ"הנגב" הוא נהג לאסוף איתה את החלב מהרפת. אני התלוויתי אליו בערבים נהגתי לחכות לו בקבינה בכל משך מילוי המכלית. עם הזמן לקחתי את המצת הלהטתי

יוסף ורוחל'ה עם עופר ביום חתונתו

אותו "וקישטתי" בעיגולים אדומים את כל חלקי הקבינה. אבא כמובן כעס כעס רב אך התאפק ונזף בי בלבד. על האבהות המגוננת שלו נזכרתי בסיפור נוסף. סוסה דרכה עלי והרגל שלי התנפחה. באתי הביתה והלכתי לישון. אבא לא ויתר לי ומשך אותי בכוח ללכת לעשות צילום. הוא לא ויתר לי למרות שלא רציתי לקום בשום פנים ואופן.

במלחמת יום כיפור גייסו אותך, אבא. אני הייתי בבית כאשר קראו לך. במשך כמה שבועות לא שמענו ממך כלום. אני חיכיתי לך ודאגתי. כאשר אבא היה חוזר עם המשאית הוא נהג לשרוק כדי שנדע שהגיע. את השריקה הוא היה משלח ממגדל הגרעינים. והנה יום אחד במלחמה אני שומע את השריקה. רצתי כל עוד רוחי בי למגדל הגרעינים ולא ראיתי אותך. אז הבנתי שזה התוכי של מיקס ועמליה שידע לחקות שריקות... כעסתי וזרקתי אבנים של זעם על הכלוב שלו.

לעופר וסיגל, נולדו חמישה ילדים- ים, עילי ז"ל, יהלי, נוהר וגוני

עומרי

בסלון ביתם של יוסף ורוחל'ה, במקום מרכזי, תלויות שתי תמונות של עומרי. בחור רזה, נאה, בעל עיניים שחורות ושיער כהה. בתמונה אחת הוא יושב ליד השולחן בביתה של סמדר, אחותו הגדולה, וחיוך קטן וחביב ביותר נראה על פניו. בתמונה השניה הוא במדים.

עומרי ז"ל, בננו הרביעי נהרג בתאונת אופנוע

בתאריך: 1995/2/22. עומרי היה אמור להיות היום כבן 40. עומרי היה ילד שקט, חכם, נעים ותלמיד טוב. בצבא, היה שריונר כמו עופר. הוא גם היה ביחידה של עופר. אני עדיין קורא את המכתבים שכתב אלינו מהצבא.

יום חמישי 18.4.1991

אבא ואמא שלום!

מה נשמע אצלכם ובכלל בבית?

כאן בבסיס הכל פחות או יותר בסדר. השבוע היה די קל, זאת אומרת שכמעט לא רצנו. ביום ראשון הגעתי לבסיס בסביבות שתיים או שלוש אחרי הצהריים וכבר התחילו לנו שיעורי עזרה ראשונה עד הלילה (סוגי פצעים, חבישות, החייאה וכו'). ביום שני היו לנו שיעורים ובערב היה לנו מבחן עיוני (מקווה שעברתי) וביום שלישי היו מבחנים מעשיים בחבישות ובהחייאה, ובערב היה טקס יום הזכרון. ביום רביעי נסענו לאילת לאבטח טקס בבית קברות צבאי וחזרנו לבסיס אחרי הצהריים.

עומרי ליד טנקר החלב של קואופרטיב 'הנגב'

ביום חמישי לא היה משהו מיוחד

שמציין את יום העצמאות, רוב היום ישנתי וניקיתי את הנשק. ביום ראשון בשבוע הבא אנחנו יורדים לשטח לשבוע שדאות. ביום שישי אנחנו אמורים לחזור לבסיס לשישי שבת ושבוע אחריו עוד פעם לרדת לשטח לשבוע, ואז ביום שישי אני בא הביתה. שבוע אחרי זה אנחנו בלטרון ובסוף השבוע יהיה טקס הסיום. זה פחות או יותר מה שקורה איתי ומה שיקרה. מה קורה בבית? ברגע שגילי תלד אז תרימו טלפון למבצעת (אני חושב שלניצלה'ה יש את המספר) כדי להודיע לי. שוב אני מקווה שבבית הכל בסדר, תמסרו ד"ש לאיל, סמדר ולכולם..

דרך אגב אם אתם באים בשבוע הבא לבקר, אז ליתר בטחון תרימו טלפון למבצעת, כדי לוודא שאנחנו באמת באים לשישי-שבת לבסיס.

טוב, אני צריך לסיים

אז להתראות.

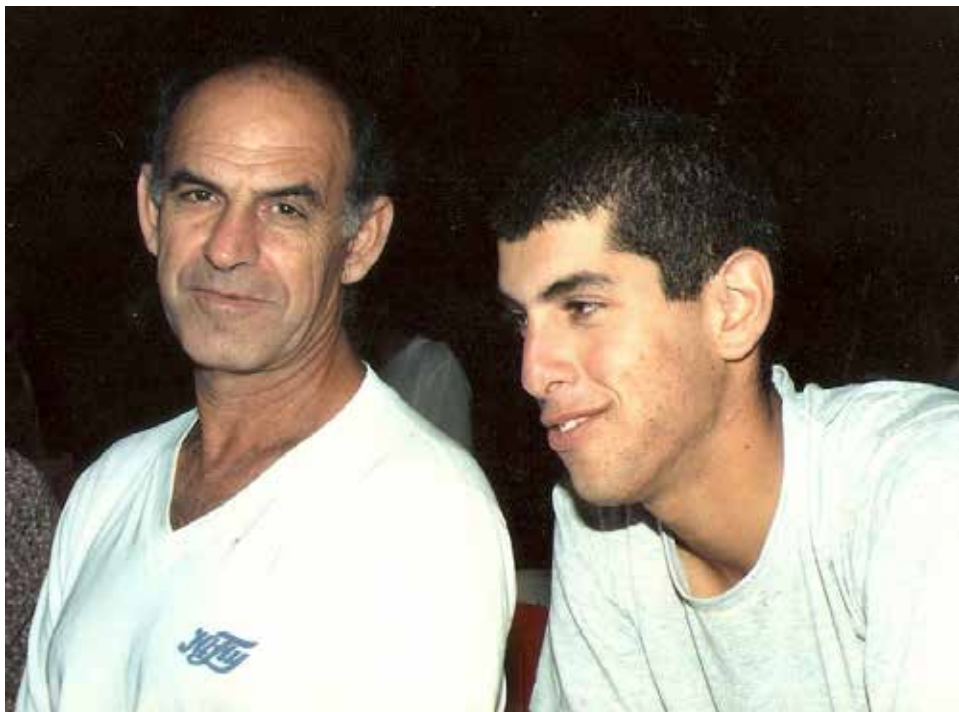
עומרי

לאחר שעומרי גמר את הצבא הוא עבד בפלחה בנירים כשנה, מקום עבודה שאליו היה קשור עוד מימי התיכון. עופר הזמין אותו לעבוד אצלו וגם איל שהיה אז מרכז הגד"ש בנירים, רצה שיעבוד אצלו, כי עומרי היה עובד מסור ומוכשר מאוד. עומרי לא ידע מה להחליט. הוא אהב את שניהם מאוד. לבסוף החליט לנסות לצאת לחיים אחרים מחיי הקיבוץ שהכיר, ויצא לעבוד עם עופר בחברה שהקים. עומרי אהב כלי רכב מכל סוג, ובעיקר אופנועי כביש כבדים. באחד הלילות, חזר ממסיבה, האופנוע, שהיה בבעלותו חודש ימים בלבד, סטה ממסלולו ונתקל בקיר בצד הכביש. עומרי נהרג.

זה היה ביום ראשון בזמן היציאה שלי לעבודה, מספר יוסף. באותם ימים עבדתי ב"הנגב". יצאתי בשש בבוקר כדי לאסוף חלב מרפתות האיזור. בדרך כלל שער הקיבוץ פתוח בשעה הזאת. הנה אני מגיע ורוצה לצאת והשער סגור. לא הבנתי במה מדובר. ליד השער עמדה ניידת משטרה ולידה שוטר. סגרו את השער כדי שלא אוכל לצאת. בתחילה אמרו לי שעומרי נפגע. מיד חשבתי על מחליף ומצאתי את חיימקה. נתתי לו את האוטו ואת סידור העבודה. את המשכו של היום הזה אני לא זוכר.

וכך כתב יוסף על עומרי

עמרי שלנו, בן זקונים שלנו. ילד עדין ושקט ונחבא אל הכלים. ילד טוב ואהוב. ילד נירים. חניך בקבוצת "ברקן", שעשה בה את כל תהליך ההתבגרות מבית תינוקות לחברת הילדים, ומחברת ילדים למוסד. ילד נירים. גדל בין דשאים וצמח עם שדות. הבן של יוסף. הבן של רוחל'ה.

אב ובנו. יוסף ועומרי

אח של סמדר, איל ועופר. ילד של מרחבים, טרקטורים וכלים כבדים. איש עבודה צנוע.

עמרי התגייס לצה"ל ושירת בשריון, טען-קשר בטנק. בתום השירות הממושך כתבו עליו מפקדיו: "בעל כושר חשיבה, בעל משמעת עצמית, בעל רמה אישית גבוהה. עצמאי בביצוע תפקידו. ביצע את תפקידו כקצין. מהווה דוגמא אישית לאולת. מתמיד בביצוע תפקידיו."

בשבילנו עמרי הוא עמרי של הפלחה. איש עבודה תם וישר. עמרי ניצל את שבתותיו הפנויות לעבודה בשדות. בשנה שלאחר שיחרורו עבד בימים ובלילות. עבד מתוך אהבה לנירים.

השדות מצמיחים את החיטה שעמרי זרע. ועכשיו הגשם- החיטה צומחת והשבילים מתמלאות מדמעות של זריעה. בין דמעות הזריעה תלויה עכשיו דמעה על עמרי, עמרי שלא יראה בשמחת הקציר.

יהי זכרו ברוך.

רוחל'ה ועומרי

"אני הייתי חולה, מוסיפה רוחל'ה ובאו אלי שתי האחיות, אוסנת ולילך וסיפרו לי שעומרי נהרג. אני צרחת- לא עומרי לא עומרי! הן אחזו בי."

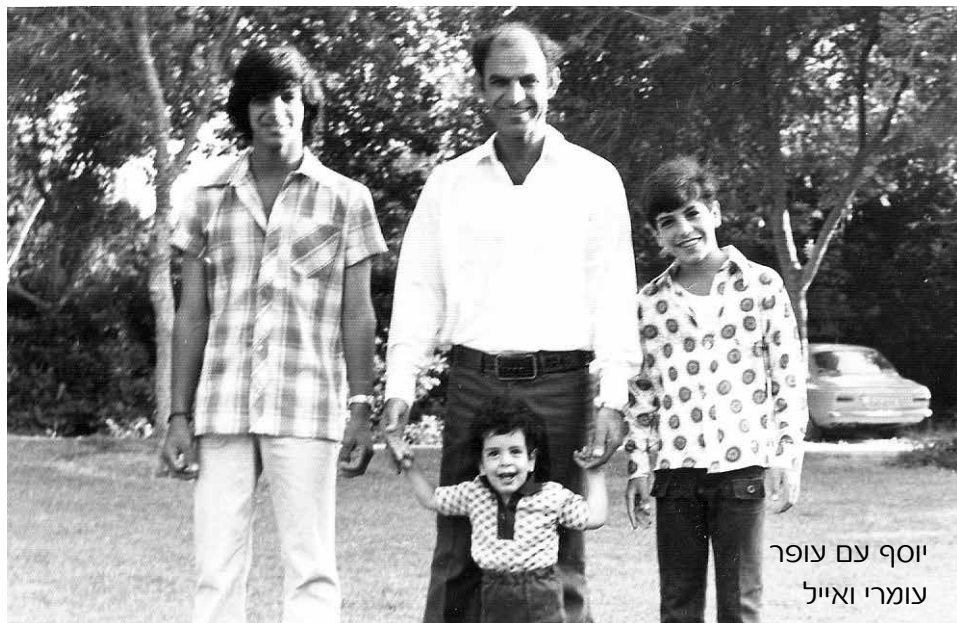
"התאספנו כולנו, כל בני המשפחה, האחים והנכדים כדי לשבת שבעה על עומרי במשך כל ימי השבעה ישבנו ביחד, בכינו וצחקנו ביחד. עודדנו אחד את השני. יום אחד, בזמן השבעה, עופר קם בבוקר וראה אותי מתעמלת, הוא חיך ואמר: "אמא, את תצאי מזה".

"התמיכה של המשפחה היתה מאוד חזקה ומשמעותית. בתום השבעה חזרנו לעבודה. אני ל"הנגב". רוחל'ה למכבסה. בה עבדה במשך 27 שנים. בכל שבועיים אני הולך לקבר של עומרי, משקה את הצמחים ומטפל בו".

"אני מדברת איתו", אומרת רוחל'ה, "כאשר אני רואה את הירח אני מדמינת שעומרי שם ואני מדברת איתו".

עומרי ורוחל'ה ב'יום הורים' בצבא

יוסף עם עופר
עומרי ואייל

רוחל'ה כותבת לעומרי

לעומריקי שלום רב חמודי!

בשלושת הימים האחרונים אפשר לומר שבילינו יחד עם דקלה. היא באה לחדר ערב ערב, ממש נהייתי ממנה, חמד של בחורה. עומריקי כל הכבוד! איך עשית זאת? בשקט, בשקט אבל בול! שלשום הכנו לך חבילה יחד עם דקלה, ממש מכל הלב. אתמול כשנכנסתי לכלבו אני רואה את גיל, ההודי הקטן (סולי) ודקלה מעמיסים ומעמיסים. מתברר שזאת חבילה נוספת עבורך, ובערב שמעתי המשך... על כל פנים בתאבון!

אתמול בערב הקרינו בטלוויזיה סרט תעודה לעבור קורס. או נכון יותר "להיות קצין". זה"ל פתח לראשונה בפני המצלמה את בית הספר לקצינים בבה"ד 1. כזכור לך עפר השתתף בו. הסרט מלווה במשך תשעה חודשים קבוצה של חמישה צוערים בתרגילים, בתעסוקות מבצעיות. מעניין שבקושי היו כומתות שחורות. ביניהם היה בן קיבוץ מגן. אגב, שלושה היו דתיים אבל כנראה שעזבו את הדת עד סוף הקורס. תשמע, עומרי קשה להאמין מה עובר על החבר'ה האלה ומה עבר על עפר. הוא מעולם לא התלונן וסיפר כמה קשה לו. זה לא יאמן! אגב, זה לא היה בתקופתו של עפר הסרט שצולם. הוא צולם החל מדצמבר 1989. אז לא היה סיכוי לראות את אחיך... מה חבל לפחות את זה. מזג האוויר המשוגע ממשיך לתעתע, יום חמסין, יום קר, אתם לבטח מרגישים זאת בשטח. יוסף, אתמול השתתף במשמר האזרחי. הפעם זה לא היה נורא, משעה 00.14 עד 20.00. העיקר שהוא מרוצה.

אסיים הפעם עד הפעם הבאה. שיהיה לך כל טוב! מתגעגעת אליך כבר...

אמא רוחל'ה.

תודה סבא

משפחת אחיטוב, זה מפגשים משפחתיים- עם אותם הסיפורים הידועים, הבדיחות העתיקות והעקיצות ההדדיות. זו משפחה גרעינית חמה ומלוכדת שגדלה וגדלה וגדלה והיום מלאה בילדים, נכדים ונינים. אלו זכרונות ילדות של שבתות אחר הצהריים ומשחקים על הדשא עם בני הדודים, כשלייז, בת הדודה הבכורה, מוליכה אותנו איתה למשחקה בשבילי הדמיון, בזמן שהגדולים אוכלים את הסברס של סבא ושותים קפה על המרפסת. אלו ערבי שקופיות והעלאת זכרונות אצל סבא וסבתא. טיולים משפחתיים לחופי הכנרת, לינה באוהלים ורחצה לילית. ימי הולדת בבריכת הקיבוץ, שיחות בלתי נגמרות בוואטסאפ המשפחתי וגאווה היחידה המתווספת להיותך בן למשפחת אחיטוב.

תודה סבא, שנתת לנו הצצה נדירה אל שנות חיך המרתקות. ששיתפת אותנו בסיפוריך, בהיסטוריה הפרטית שלך שנשזרת בסיפור ההיסטורי של מדינת ישראל בשנותיה הראשונות. תודה שנתת לנו חיים, שהקמת למעננו בית חם בקיבוץ נירים, שלעד יהיה ביתנו.

אוהבת לנצח,

נכדתך, פאר

